

Na temelju članka 44. Zakona o zaštiti okoliša (Narodne Novine, br. 110/07.), Hrvatski Sabor na sjednici _____ donio je

STRATEGIJU ODRŽIVOG RAZVITKA REPUBLIKE HRVATSKE

I. Uvod

Održivi razvitak je razvitak koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija. Održivi razvitak ostvaruje ravnotežu između zahtjeva za unapređivanjem kakvoće života (ekonomska sastavnica), za ostvarivanjem socijalne dobrobiti i mira za sve (socijalna sastavnica) te zahtjeva za očuvanjem sastavnica okoliša kao prirodnog dobra o kojima ovise i sadašnja i buduće generacije. Poštivanje načela demokracije, ravnopravnosti spolova, socijalne pravde i solidarnosti, zakonitosti, poštivanje prava čovjeka te očuvanje prirodnih dobara, kulturne baštine i čovjekova okoliša doprinose očuvanju Zemlje za održavanje života u svojoj raznolikosti. Na taj se način održivi razvitak ostvaruje kroz dinamično gospodarstvo s punom zaposlenošću, ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju, visok stupanj obrazovanosti građana, visok stupanj zaštite zdravlja i očuvanje okoliša.

Na konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu i razvitku (*United Nations Conference on Environment and Development – UNCED*) u Rio de Janeiru 1992. pažnja svjetske javnosti bila je usmjerena na sve veće probleme vezane uz pitanja razvitka i okoliša na lokalnoj i globalnoj razini. Deklaracija i Akcijski program za 21. stoljeće (Agenda 21), usvojeni na Konferenciji, daju snažnu potporu načelu održivog razvitka. Članak 8. *Agende 21* poziva države da donesu nacionalne strategije za održivi razvitak (NSOR) koje bi dopunile i uskladile različite sektorske ekonomske politike, socijalne politike i politike zaštite okoliša, te postojeće nacionalne planove.

Opća skupština Ujedinjenih naroda 2000. usvojila je Milenijsku deklaraciju (*United Nations Millennium Declaration*), politički dokument Ujedinjenih naroda za 21. stoljeće koji utvrđuje ciljeve razvoja na područjima koja su od interesa za cjelokupnu međunarodnu zajednicu, te aktivnosti koje trebaju pridonijeti njihovom ostvarivanju. Deklaracija daje potporu i načelu održivog razvitka koji postaje ključni element u osiguravanju održivosti okoliša – jednog od ukupno osam Milenijskih razvojnih ciljeva (*Millennium Development Goals*) za koje su se države članice Ujedinjenih naroda obvezale da će ih ostvariti do 2015.

Načelo održivog razvitka dobiva snažnu političku podršku na Svjetskom sastanku na vrhu o održivom razvitku (*World Summit on Sustainable Development – WSSD*) koji je

2002. održan u Johannesburgu. Na tom su sastanku države pozvane da donesu regionalne i nacionalne strategije za održivi razvitak te da započnu s njihovom provedbom. Dodatno, uključivanje načela održivog razvitka u nacionalne politike i planove jedan je od ciljeva Milenijske deklaracije kako bi se postigao milenijski cilj održivosti okoliša.

Milenijska deklaracija i Milenijski ciljevi razvoja Opće skupštine Ujedinjenih naroda iz 2000., a kasnije i Plan provedbe milenijskih ciljeva usvojen na Svjetskom sastanku na vrhu o održivom razvoju 2002., bili su poticaj za jačanje regionalne suradnje na promicanju i provedbi načela održivog razvitka. U okviru Mediteranskog akcijskog plana i Konvencije o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja Sredozemlja (Barcelonska konvencija) 2005. na 14. Sastanku ugovornih stranaka Barcelonske konvencije u Portorožu usvojena je Mediteranska strategija održivog razvoja.

Ugovorom iz Amsterdama promicanje održivog razvitka postaje jedan od temeljnih ciljeva Europske unije. Nakon temeljite revizije Gothenburške strategije održivog razvitka iz 2001., Europska unija je, 2006., prihvatila revidiranu Strategiju održivog razvitka za proširenu Europu. Strategija je usmjerena na potrebu postupne promjene sadašnjeg neodrživog načina proizvodnje i potrošnje te integriranog pristupa u izradi smjernica i politika. Istodobno, naglašava se potreba za solidarnošću i jačanjem partnerstva.

Jedan od prvih dokumenata koje je donio Hrvatski sabor, a u kojem se spominje važnost održivog razvitka, jest Deklaracija o zaštiti okoliša Republike Hrvatske usvojena 1992. na međunarodnoj razini, Republika Hrvatska je podržala Agendu 21 i Plan djelovanja koji su usvojeni 1992. na konferenciji u Rijju, te preuzela obveze koje proizlaze iz *Milenijske deklaracije* i *Milenijskih ciljeva razvoja* usvojenih na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 2000. S tim u vezi, Republika Hrvatska je izradila Nacionalno izvješće o provedbi ciljeva Milenijske deklaracije koje je Vlada usvojila na sjednici u kolovozu 2004., a koje je Ujedinjenim narodima podneseno u rujnu iste godine. U izradi izvješća svoj su doprinos dali svi relevantni dionici – resorna ministarstava, Vladini uredi i tijela, znanstvene institucije i nevladine organizacije. Godine 2006. Republika Hrvatska je Ujedinjenim narodima podnijela i Izvješće o napretku i ostvarivanju Milenijskih ciljeva razvoja u Republici Hrvatskoj (za razdoblje od kolovoza 2004. do prosinca 2005.).

U Zakonu o zaštiti okoliša koji je stupio na snagu u studenom 2007., Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Strategija) zauzima ključno mjesto kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvitak te

zaštitu okoliša prema održivom razvitku Republike Hrvatske. Zakon o zaštiti okoliša propisao je da se Strategijom utvrđuju smjernice dugoročnog djelovanja definiranjem ciljeva i utvrđivanjem mjera za njihovo ostvarivanje, uvažavajući postojeće stanje te preuzete međunarodne obveze. Strategija objedinjuje različite razvojne politike nastojeći pronaći prikladna rješenja za sve tri sastavnice održivog razvitka: gospodarsku, socijalnu i okolišnu.

Strategija sadrži temeljna načela i mjerila za određivanje ciljeva i prioriteta u promišljanju dugoročne preobrazbe prema održivom razvitku Republike Hrvatske. Imajući u vidu ostvarenje održivog razvitka Republike Hrvatske, Strategija postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvitka gospodarstva, održivog socijalnog razvitka te zaštite okoliša i identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. Analiza najvažnijih izazova daje opis sadašnjeg stanja kroz gospodarsku, socijalnu i okolišnu dimenziju i time pridonosi održivosti. U Strategiji su navedene i institucije uključene u njezinu provedbu i način provedbe, odgovornost za provedbu te način praćenja provedbe.

II. Republika Hrvatska i održivi razvitak

Održivi razvitak pretpostavlja ostvarivanje tri opća cilja: stabilnog gospodarskog razvitka, pravedne raspodjele socijalnih mogućnosti te zaštite okoliša. Ti se ciljevi, uz uvažavanje odgovornosti države na međunarodnoj razini za globalna pitanja, mogu ostvariti jedino u zajedničkoj suradnji svih dionika. U ostvarivanju spomenutih ciljeva treba:

- zaštititi kapacitet Zemlje da održi život u svojoj raznolikosti, poštovati ograničenja koja postoje pri korištenju prirodnih dobara i osiguravati visoku razinu zaštite i poboljšanja kakvoće okoliša, sprječavati i smanjivati onečišćavanje okoliša i promicati održivu proizvodnju i potrošnju kako gospodarski rast ne bi nužno značio i degradaciju okoliša;
- uvažiti nacionalne osobitosti;
- promicati gospodarstvo temeljno na blagostanju, razvojnim promjenama, natjecateljskom duhu i s društvenom odgovornošću, gospodarstvo koje osigurava kvalitetu života te punu zaposlenost;
- promicati demokratsko, socijalno uključivo, kohezivno, zdravo, sigurno i pravedno društvo koje poštuje temeljna prava i kulturnu raznolikost te koje stvara jednake mogućnosti i bori se protiv diskriminacije u svim oblicima;
- znanstvenim i stručnim spoznajama razvijati sustav zaštite zdravlja ljudi, uključujući sanaciju postojećih opterećenja okoliša;

- jačati uspostavu demokratskih institucija u regiji i svijetu te braniti njihovu stabilnost, polazeći od univerzalnog prava na mir, sigurnost i slobodu;
- aktivno promicati održivi razvitak u regiji i svijetu;
- jačati partnerstvo svih segmenata zajednice.

Načela

Usmjeravanje Republike Hrvatske prema održivom razvitku vodit će se sljedećim općim načelima:

- (a) zaštitom ljudskog zdravlja;
- (b) promicanjem i zaštitom temeljnih ljudskih prava;
- (c) solidarnošću unutar i među generacijama;
- (d) ostvarivanjem otvorenog i demokratskog društva;
- (e) uključivanjem građana;
- (f) uključivanjem poslodavaca i socijalnih partnera;
- (g) socijalnom odgovornošću poslodavaca;
- (h) integracijom gospodarskih, socijalnih i okolišnih sastavnica u izradi svih politika (smjernica);
- (i) obrazovanjem za održivi razvoj;
- (j) usklađenošću politika svih razina uprave i lokalne samouprave;
- (k) upotrebe najbolje moguće dostupne tehnologije;
- (l) obnavljanja (npr. ponovnim korištenjem ili recikliranjem) prirodnih resursa;
- (m) promicanjem održive proizvodnje i potrošnje;
- (n) predostrožnošću i prevencijom;
- (o) „onečišćivač plaća“ za onečišćenja koja nanosi okolišu.

Održiva Hrvatska

Republika Hrvatska ostvarit će stabilnost i napredak u razvoju ako u okviru općih ciljeva uravnoteženim politikama:

- izgradi stabilno gospodarstvo;
- osigura energetska sigurnost i učinkovitost;
- podigne i ujednači regionalnu razvijenost i ostvari dobru unutrašnju povezanost;
- osigura potpunu spolnu, etničku, vjersku i dobnu ravnopravnost;
- izgradi kvalitetno javno zdravstvo;
- izgradi učinkovit sustav socijalne skrbi;
- omogući visoki prosjek obrazovanosti stanovništva;
- izgradi sustav posebnih mjera za socijalno ranjiv dio stanovništva;
- ostvari upravljanje te racionalno postupanje sa svim prirodnim resursima;

- ostvari dobro praćenje stanja okoliša učinkovitim sustavom kontrole emisija;
- učinkovito zaštititi dijelove prirode i sastavnice okoliša;
- poduzme mjere za ublažavanje klimatskih promjena, odnosno prilagodi se klimatskim promjenama te minimizira svoj utjecaj na nastajanje istih.

Sadašnje stanje

Održivi razvitak Republike Hrvatske mora se staviti u kontekst geopolitičkog okruženja i postojećeg stanja što uključuje prosudbu raspoloživih ljudskih potencijala i prirodnih izvora.

Gospodarstvo i napredak društva danas se u Europi i svijetu oslanja na znanje, uporabu znanstvenih rezultata i informacijsko-komunikacijske tehnologije te usklađenost angažmana države s potrebama poduzetništva. Hrvatsko gospodarstvo, koje je dosad bilježilo stalni uzlazni trend rasta, pod snažnim je utjecajem zbivanja na svjetskom tržištu koja kontinuirano stvaraju promjene bitnih ekonomskih odnosa. Utjecaji nepovoljnih kretanja na svjetskim financijskim tržištima odražavaju se i na realni sektor kroz usporavanje pa i negativno kretanje u dijelu razvijenih zemalja, globalnog gospodarskog rasta. U isto vrijeme oscilacije cijena energenata i hrane imaju dodatne nepovoljne učinke na gospodarski rast pa i kretanje inflacije. Projekcije Europske komisije i Međunarodnog monetarnog fond (MMF) predviđaju usporavanje gospodarskog rasta u Europskoj uniji koja je glavni vanjskotrgovinski partner Hrvatske. To implicira i značajan nepovoljan utjecaj na trenutna gospodarska kretanja u Hrvatskoj u sljedećem kratkoročnom razdoblju. To mijenja i dosad pozitivnu sliku kretanja zaposlenosti i nezaposlenosti i stavlja je u kontekst nepovoljnijih kretanja.

Nastojanja za ostvarivanje gospodarskog rasta potpomognuta su fiskalnom politikom, a stabilnost tečaja, niska inflacija te daljnje smanjivanje proračunskog deficita pozitivna su makroekonomska obilježja. Troškovi socijalne infrastrukture i sigurnosti u ravnoteži su s razinom održivosti u postojećim gospodarskim uvjetima u nacionalnim i globalnim okvirima. Međutim, postoje određeni problemi koji usporavaju ukupni gospodarski razvitak. Primjerice: ovisnost o uveznoj energiji, korupcija, sporo i neučinkovito pravosuđe, pad ukupnog broja stanovnika i prosječno starenje stanovništva, gospodarska neujednačenost regija, pritisci na neracionalno gospodarenje nacionalnim prostorom, itd. Također, postoji prostor za postizanje bitno većeg BDP-a od sadašnjeg, koji se može ostvariti kroz podizanje opće razine obrazovanosti radne snage, prvenstveno radi zahtjeva za uporabom novih tehnologija i orijentacije na složenije proizvodne procese. Kada je riječ o prirodnim resursima, uz ljepote krajolika te geografsku i klimatsku raznovrsnost Republika Hrvatska ima i velike verificirane rezerve pitke vode, dostatne površine nezagađenoga poljoprivrednog zemljišta za koje

treba provesti melioracijske mjere odvodnje ili navodnjavanja, raspolaže vlastitom rezervom energenata dovoljnom da se pokrije barem četvrtina njezinih potreba. Znatna površina Republike Hrvatske još je uvijek pokrivena kvalitetnim šumama, a kakvoća mora omogućuje različite oblike marikulture.

III. Ključni izazovi ostvarenja održivog razvitka Republike Hrvatske

Polazeći od navedenoga te imajući na umu sve veće pritiske na okoliš, Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske usmjerena je, uz poštivanje preuzetih međunarodnih obveza, na dugoročno djelovanje u osam ključnih područja: 1. poticaj rasta broja stanovnika Republike Hrvatske; 2. okoliš i prirodna dobra; 3. usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju; 4. ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde; 5. postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije; 6. jačanje javnog zdravstva; 7. povezivanje Republike Hrvatske; 8. zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka. Na tim je područjima nužno preusmjeriti postojeće procese prema održivijem ponašanju. Riječ je o osam ključnih izazova održivog razvitka na kojima se temelje i strateški pravci razvitka Republike Hrvatske.

Analiza svakog od pojedinih područja započinje razmatranjem osnovnih značajki postojećeg stanja na temelju kojeg se definira glavni cilj prema kojem se određuje pravac sustavnog i dugoročnog djelovanja. Isto tako, za svako se područje predlažu različiti oblici djelovanja (donošenje politika, sektorskih strategija, provedbe planova i projekata) koji pridonose ostvarivanju glavnoga cilja. Predložene mjere prate konkretni ciljevi, čime se glavni cilj izoštrava, a njegovo ostvarivanje postaje mjerljivo.

U ostvarivanje glavnoga cilja nužno je uključiti institucije i tijela državne uprave odgovorne za provođenje odrednica Strategije u svim strateškim i razvojnim dokumentima i programima iz njihova djelokruga rada. Njihovo je djelovanje višestruko: oni vode dijalog s ostalim dionicima te izrađuju i predlažu politike i strategije; provode planove i projekte za ostvarivanje glavnog i konkretnih ciljeva; nadziru provođenje planova i projekata koje provode drugi, te prate ostvarivanje ciljeva.

Tijela lokalne samouprave igraju vitalnu ulogu u ostvarivanju glavnih ciljeva na lokalnoj razini. Ona promiču održivost u vlastitim Agendama 21 u kojima definiraju svoje lokalne ciljeve prema kojima se orijentiraju gospodarski i socijalni projekti lokalne zajednice, zaštita okoliša ili prilagodba klimatskim promjenama kako bi se provedbom projekata jačala održivost zajednice.

Poslovna zajednica pridonosi održivom razvitku time što, otvara nova radna mjesta razvojem novih tehnologija uz prihvaćanje mjera zaštite okoliša i, osobito, odgovornim društvenim ponašanjem.

Građani svojim aktivnostima izravno oblikuju osnovne tipove ponašanja te pridonose sudjelovanju javnosti u demokratskom razvoju. Vlada RH vodi i preko svojih tijela koordinira i osigurava harmonizaciju svih oblika djelovanja vezanih uz provedbu načela održivosti.

1. Stanovništvo

Stanje

Hrvatsku niz godina prate nepovoljna demografska kretanja. Ta se pojava očituje u povećavanju udjela starijeg stanovništva, negativnom prirodnom prirastu, migracijama tijekom Domovinskog rata i starenjem radno-aktivnog stanovništva. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2001. Hrvatska je imala oko 4,44 milijuna stanovnika, od kojih je 56% živjelo u gradskim naseljima. Stopa nataliteta 2005. iznosila je 9,6‰, a stopa prirodnog prirasta bila je negativna: -2,1‰. Po projekcijama srednjeg fertiliteta s migracijama, do 2050. broj ukupnog stanovništva u Republici Hrvatskoj iznosio bi oko 3,68 milijuna, od čega bi 80% bilo nastanjeno u urbanim naseljima.

Dobna struktura stanovništva između 1953. i 2001. znatno se izmijenila u negativnom pravcu. Godine 1953. Hrvatska je imala progresivnu dobnu strukturu stanovništva, tzv. tip "piramide", 1981. ona poprima stagnirajući oblik tipa "košnice", a 2001. prelazi u izrazito regresivni tip poprimajući oblik "inverzne piramide". Iz rubnih i ruralnih područja države spontano i ubrzano se iseljava mlađe stanovništvo, što je osobito zamjetno u brdsko-planinskim područjima i područjima zahvaćenim ratnim stradanjima tijekom Domovinskog rata.

Radi vrlo niskog prirodnog prirasta i neujednačenog razmještaja stanovništva gotovo je u svim hrvatskim županijama došlo do nepovoljnih demografskih promjena i narušavanja dobne spolne strukture stanovništva. Ta su kretanja posebno vidljiva u migraciji mlađega, fertilnog stanovništva iz seoskih, prometno izoliranih i gospodarski nerazvijenih područja prema urbanim središtima, što je bilo osobito izraženo u drugoj polovici 20. stoljeća. Posljedica takvih migracijskih kretanja je narušena struktura predradnog (od 0 do 14 godina), radnog (od 15 do 64 godine) i postradnog (65 godina i više) stanovništva te neujednačen regionalni društveno-gospodarski razvoj.

Glavni cilj

- Zaustaviti daljnji pad prirodnog prirasta stanovništva i nepovoljna migracijska kretanja sa ciljem da se brojnost stanovništva Republike Hrvatske održava na razini višoj od 4 milijuna stanovnika do 2050., uz podizanje stope totalnog fertiliteta sa sadašnjih 1,38 na 1,88, odnosno podizanja broja novorođene djece sa sadašnjih 42.500 na 60.000 na godinu.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Izravnim i neizravnim mjerama populacijske politike povećati natalitet, s dugoročnim ciljem uravnoteženja dobne strukture i održanja prostorne spolne ravnoteže stanovništva u smjeru povećanja udjela mlađeg stanovništva.
2. Ciljanim aktivnostima na razini cijelog društva te izravnim djelovanjem u konkretnoj sredini, u središte općih i posebnih interesa staviti dobrobit obitelji, djece i mladih kao zalog gospodarske održivosti.
3. Provedbom dobre i održive gospodarstvene politike stvarati uvjete za zapošljavanje mladih i zapošljavanje žena.
4. Donijeti i provoditi strategiju stambenog zbrinjavanja na nacionalnoj, lokalnoj i regionalnoj razini, osobito za mlade koji tek dolaze na tržište rada i osnivaju obitelji.
5. Sustavnim aktivnostima na području zdravstva, zaštite majčinstva i djeteta, razvoja usluga namijenjenih obitelji, sustava obiteljskih naknada, obrazovanja, stambenog zbrinjavanja, poreznih olakšica i poticaja, usklađenosti profesionalnog i obiteljskog života, zapošljavanja i samozapošljavanja, te razvoja gospodarstva, podizati razinu socijalne sigurnosti i kvalitete života mladih bračnih parova i obitelji u svrhu ostvarenja pronatalitetne politike.
6. Poticati pokretanje gospodarskih programa namijenjenih razvoju i održanju maloga gospodarstva i samozapošljavanja na prostorima zahvaćenima intenzivnim procesom demografskog starenja te gradnju prometnica radi bolje i brže povezanosti s lokalnim i područnim urbanim središtima te gradnju šire društvene infrastrukture, a sve sa ciljem sprječavanja daljnjih nepovoljnih migracijskih kretanja.
7. Planski usmjeravati ukupne migracijske tokove koji će pridonijeti povoljnijim demografskim kretanjima, osobito one usmjerene na povratak mlađe, nedavno iseljene populacije.

Postojeći dokumenti:

- Nacionalna populacijska politika
- Nacionalna obiteljska politika Republike Hrvatske
- Nacionalni program razvitka otoka
- Nacionalni program demografskog razvitka
- Plan i program zdravstvene zaštite na otocima

Uključene institucije

- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
- Ministarstvo financija
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo turizma
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Lokalna i regionalna samouprava
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije

2. Okoliš i prirodna dobra

Zaštita prirode

Zaštita prirode provodi se očuvanjem biološke i krajobrazne raznolikosti te zaštitom prirodnih vrijednosti.

Ukupan broj poznatih vrsta u RH iznosi oko 37.000 od čega su 1.136 endemi. Pretpostavka da ih ima i tri puta više ukazuje na nedovoljnu istraženost flore i faune. Riječ je o velikom broju s obzirom na površinu Republike Hrvatske te se s obzirom na biološku raznolikost Republika Hrvatska može svrstati među najbogatije zemlje Europe. Prema raznolikosti biljnih vrsta Republika Hrvatska (sa 0,075 vrsta/km² ili 0,094 vrsta/km² uključujući podvrste) zauzima treće mjesto u Europi. Fauna Republike Hrvatske je izrazito bogata vrstama iz skupine šišmiša (34 vrste) i ptica (375 vrsta), a prisutne su i sve tri vrste velikih zvijeri (medvjed, vuk i ris). Najslabije istražene vrste su iz skupina mahovina, gljiva i lišaja te beskralješnjaka. Među istraživanim biljnim i životinjskim skupinama (kralješnjaci, danji leptiri, vretenca, podzemna fauna, vaskularna flora i gljive) navedena je 1.131 ugrožena vrsta i podvrsta koje su i stavljene pod zakonsku zaštitu.

Prema nacionalnoj klasifikaciji staništa su podijeljena na 11 osnovnih klasa, uz posebnu specifičnost onih koji su vezani uz more, podzemlje i područje krša. Najugroženijima se smatraju cretovi, močvarna i podzemna staništa.

Zaštićena područja obuhvaćaju 8,54% ukupne površine Republike Hrvatske, odnosno 11,38% njenog kopnenog dijela. Od toga 4,76% čine nacionalni parkovi i parkovi

prirode. Do sada je na području Republike Hrvatske u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti upisan 461 prostorni objekt od kojih je 9 pod preventivnom zaštitom.

Radi očuvanja biološke raznolikosti divljih svojti i staništa te održavanja ili uspostavljanja povoljnog stanja ugroženih stanišnih tipova i divljih svojti, osim zaštićenih područja proglašena je i Ekološka mreža koja predstavlja sustav ekološki značajnih područja i ekoloških koridora za koje su propisane smjernice za mjere zaštite ciljeva i očuvanja ekološke mreže. Na područjima koja su dio Ekološke mreže Republike Hrvatske za svaki planirani zahvat koji sam ili s drugim zahvatima može imati bitan utjecaj na ciljeve očuvanja ekološke mreže provodit će se postupak ocjene prihvatljivosti zahvata za prirodu, čime se dugoročno osigurava očuvanje povoljnog stanja tih područja (divljih svojti i stanišnih tipova).

Tijekom planiranja i uređenja prostora i korištenja prirodnih dobara treba osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti. Krajobrasi se razvrstavaju u krajobrazne tipove. Izrazita krajobrazna raznolikost ugrožena je jednoličnom i ambijentalno neusklađenom urbanizacijom, lokacijski i arhitektonski neprikladnom gradnjom, krupnim infrastrukturnim zahvatima, te poljoprivrednim djelatnostima.

Prirodna dobra

U prirodna dobra spada cjelovit prostor Republike Hrvatske, a posebno je potrebno štiti poljoprivredne površine, šume i vode. Ukupna površina Republike Hrvatske iznosi 87.661 km², od čega 56.594 km² obuhvaća površina kopna, a 31.067 km² more. U strukturi kopnenih površina prevladavaju poljoprivredne. One iznose 29.557 km². Šumske površine iznose 26.083 km², a vodne površine (uglavnom jezera i vodotoci) zauzimaju 534 km³. Ostalih 446 km² površina kopna su naselja. Hrvatski otoci obuhvaćaju gotovo sve otoke istočne obale Jadrana i njegova središnjeg dijela, čineći drugo po veličini otočje Sredozemlja. Ima ih 1.185, od čega su 47 naseljeni, 651 nenaseljeni, 389 su hridi i 78 su grebena. Otoci zauzimaju 3.259 km², odnosno 5,8% površine hrvatskog kopna te značajno doprinose povećanju površine teritorijalnog mora.

Za očuvanje prirodnih dobara potrebno je poduzeti razne mjere ponajprije mjere razminiravanja. Prema Izvješću Hrvatskog centra za razminiranje o provedbi plana humanitarnog razminiranja i utrošenim financijskim sredstvima za 2006. minski sumnjivo područje zauzima površinu od 1.044 km², s tendencijom smanjivanja.

Uočeno je smanjivanje poljoprivrednih površina koje su nužne za gospodarski razvitak pojedinih krajeva Republike Hrvatske zbog ratnih razaranja i miniranih površina te izgradnje prometnica, naselja i gospodarskih objekata. Morska je obala zahvaćena

trendom urbanizacije, česta je uzurpacija pomorskog dobra i nedovoljna je usklađenost gospodarskog i prostornog planiranja.

Zakonom o prostornom uređenju i gradnji propisana su pravila uređenja prostora sa intencijom njegove zaštite i održivog gospodarenja, a osobito su propisane mjere kontrole i očuvanja obalnog i otočnog područja od neprimjerene izgradnje. Doneseni su svi prostorni planovi županija, gradova i općina. Stupanj prostorne iskoristivosti znatno je veći u kontinentalnom (68% stanovništva - 94,40 st/km²) nego u priobalnom dijelu (32% stanovništva - 57,76 st/km²). Na oko 15% ukupne dužine obalne crte nalaze se građevinska područja na kojima su smještena naselja koja se i dalje grade, ugostiteljski i turistički objekti, luke nautičkog turizma, te gospodarski objekti i sadržaji čija je poslovna aktivnost vezana uz obalni pojas.

More

More je veliko i važno područje Republike Hrvatske (35,4% od ukupne površine) kako u odnosu na zaštitu prirode i okoliša te očuvanja biološke raznolikosti i ekološkog sustava tako i u odnosu na veliki broj raznovrsnih aktivnosti (pomorski promet, izgradnja prometne i komunalne infrastrukture, turizam i nautički turizam, gospodarske aktivnosti vezane za ribarstvo). Sve ovo je od velikog značaja i interesa za održivi razvitak Republike Hrvatske.

Šume

Šume i šumska zemljišta prekrivaju 47% teritorija Republike Hrvatske odnosno obuhvaćaju 26.887 km². Država je vlasnik 74,09% ukupne površine šuma, a 25,91% je u privatnom vlasništvu. Prirodne šume čine 95% hrvatskih šuma. Od ukupnog šumskog područja 79% čine bjelogorične, 16% čine crnogorične šume, a 5% su degradirane šume. Tijekom 2004. ukupna opožarena površina bila je 2.889 ha. U usporedbi s europskim šumama, šume u Republici Hrvatskoj su u vrlo dobrom stanju.

Poljoprivredne površine

Poljoprivredne površine zauzimaju 52,2% kopnenog prostora Republike Hrvatske. Od toga oko 80% poljoprivrednih površina su u privatnom vlasništvu, a oko 20% su državna zemljišta. Površine u vlasništvu države i dalje se smanjuju, jer proces privatizacije i dalje traje. Znatna dio poljoprivrednih površina se ne koristi za uzgoj poljoprivrednih kultura što predstavlja dobar potencijal za znatno povećavanje poljoprivredne proizvodnje, kako za prehrambeni tako i za neprehrambeni lanac. Od ukupno 29.557 km², potencijalno obradive površine iznose 21.491 km², a trajno neobrađiva tla, zbog nepovoljnih fizikalnih ili kemijskih svojstava, zauzimaju 8.066 km². Od potencijalno obradivih površina sada se obrađuje svega 10.920 km², a 1.100 km² koriste se kao pašnjaci. U svakom slučaju, raspoložive poljoprivredne površine slabo se koriste, a uz to se ostvaruje niska razina poljoprivredne proizvodnje. Posljedice ovog

stanja su poznate: nedostatak potrebnih poljoprivrednih proizvoda, veliki uvoz hrane i visoke cijene. Povećavanje poljoprivredne proizvodnje moguće je ostvariti korištenjem postojećih potencijalno obradivih 9.471 km² površina (prethodno je potrebno na jednom dijelu tih površina izvesti melioracijske mjere), kao i primjenom suvremenih tehnologija održive poljoprivrede na sadašnjim obradivim površinama.

Glavni ciljevi

- Učinkovita zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, primjenom i unapređivanjem postojećih i donošenjem novih zakonskih propisa, te razumnim gospodarenjem i zaštitom prirodnih vrijednosti, primjenom naprednih tehnologija, integriranjem politike zaštite prirode u razvojne politike pojedinih sektora, uz praćenje pritiska te uz stručni nadzor.
- Primjena održive poljoprivredne proizvodnje, odnosno poljoprivredno zemljište koristiti u skladu s načelima održivog gospodarenja tlima.
- Korištenje proizvoda šuma i šumskog zemljišta u skladu s načelima održivoga gospodarenja šumama.
- Jačanje prostorno-razvojne strukture uravnoteženim policentričnim razvitkom temeljenim na opremljenosti kvalitetnom infrastrukturom, stvaranjem mreže gradova srednje i male veličine te uvažavanjem osobitosti prirodne i kulturne baštine kao važnih čimbenika nacionalnoga prostornog identiteta.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnih ciljeva s konkretnim ciljevima

1. Do 2010. zaustaviti gubitak kopnene biološke raznolikosti.
2. Do 2010. smanjiti gubitak morske i obalne biološke raznolikosti i povećati broj zaštićenih područja.
3. Provesti cjelovitu inventarizaciju i kartirati rasprostranjenost vrsta, sustavno pratiti, procjenjivati stanje ugroženosti, izraditi i provesti akcijske planove zaštite i razviti mehanizme njihove provedbe.
4. Donijeti propis za uspostavu krajobrazne osnove Republike Hrvatske.
5. U planiranju i uređivanju prostora te planiranju i korištenju prirodnih dobara osigurati očuvanje značajnih i karakterističnih obilježja krajobraza te održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti koje određuju njegovo značenje i estetski doživljaj.
6. Provođenjem zakona i ekonomskih instrumenata sankcionirati svako neprihvatljivo ponašanje i osigurati ugrađivanje mjera za očuvanje i unapređivanje sveukupne biološke raznolikosti u sve gospodarske djelatnosti koje koriste biološka dobra.

7. Promicati inicijative za obnovu poljoprivrednih i degradiranih šumskih površina s ciljem ponovne uspostave njihovih ekoloških funkcija i doprinosa održivom ruralnom gospodarstvu.
8. Poticati obrađivanje postojećih potencijalno obradivih poljoprivrednih površina, uz primjenu potrebnih melioracijskih mjera u svrhu ostvarivanja održive poljoprivrede i veće proizvodnje potrebnih proizvoda.
9. Razminirati što prije minirana područja.
10. Smanjiti izvoz drvne sirovine (trupaca) iskorištavanjem u druge svrhe (npr. poticanjem proizvodnih pogona za izradu namještaja).
12. Ekonomskim mjerama osigurati iskorištavanje napuštenih prostornih rezervi revitalizacijom zapuštenih urbanih zemljišta i transformacijom i sanacijom industrijskih zona s ugašenim proizvodnjama, te podržavati bolje iskorištavanje naseljenih područja njihovim unutrašnjim razvitkom.
13. Korištenje prostora temeljiti na sveobuhvatnom upravljanju, a ne samo stavljanjem pod zaštitu.
14. Planiranjem razvitka naselja težiti smanjivanju rasta velikih gradova i funkcionalno osposobljavati srednje i manje gradove sa 7.000 do 30.000 stanovnika.
15. Poticati razvojne modele koji, primjereno značajkama prostora, unapređuju prostor, uz očuvanje fizičke i ekološke cjelovitosti resursnih područja.
16. Velike infrastrukturne sustave razvijati funkcionalnom integracijom teritorija Republike Hrvatske.

Postojeći dokumenti:

- Nacionalna strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH
- Programi zaštite okoliša županija i Grada Zagreba
- Nacionalna strategija zaštite okoliša s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš
- Nacionalna šumarska politika i strategija
- Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj – NAPNAV
- Strateški okvir za razvoj 2006. - 2013.
- Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske
- Program prostornog uređenja Republike Hrvatske
- Hrvatska u 21. stoljeću – strategija poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske
- Okvir za usklađenost strategija 2007. – 2013. godine

Uključene institucije:

- Ministarstvo kulture
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
- Ministarstvo financija
- Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije
- Lokalna i regionalna samouprava
- Agencija za zaštitu okoliša
- Državni zavod za zaštitu prirode
- Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost
- Hrvatske šume
- Hrvatske vode
- Instituti
- Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode (nacionalni parkovi, parkovi prirode, županijske javne ustanove)
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije

Druge sastavnice okoliša

Zrak

U usporedbi s drugim europskim zemljama Hrvatska ima male emisije po stanovniku i relativno malu emisiju stakleničkih plinova. Zbog gospodarske obnove u razdoblju 1996.-2003. emisije su godišnje rastle prosječno 3,6%. Zadnjih godina postoji trend poboljšanja kakvoće zraka u gradovima, a glavni problem su dušikov oksid i čestice. Izvan urbanih područja povišene su koncentracije prizemnog ozona i prekomjerno taloženje dušika.

Hrvatska prima više onečišćenja preko granica nego što ga izvozi. Uspostavljena je državna mreža za trajno praćenje kakvoće zraka, s tim da ju treba znatnije nadograditi.

Tlo

Od ukupne kopnene površine Republike Hrvatske 52,2% čini poljoprivredno zemljište, šume pokrivaju 46,1%, a neplodno je 6,0%. Utvrđena su osjetnija oštećenja tla: u 2005. evidentiran je 1.151 potencijalno onečišćen lokalitet, a onečišćenje je dokazano na njih 38. Onečišćenja su vezana uz neuređena odlagališta komunalnog otpada (299 se sada sanira), uz odlagališta opasnog industrijskog otpada kojih je sanacija također

počela, zatim uz pojačanu industrijsku aktivnost, uz lokalitete vađenja mineralnih sirovina i uz područja na kojima se nalaze vojna skladišta.

Vode

Ukupni obnovljivi izvori vode iznose 35.200 m³ po stanovniku. Rezerve pitke vode relativno su velike, 90% vode za opskrbu crpi se iz zaliha podzemne vode. Priključenost na sustav javne vodoopskrbe iznosi 78%, a na sustave javne odvodnje 43%. U Republici Hrvatskoj se nalazi ukupno 32.000 km državnih vodotoka I. i II. reda (za I red. 73% potpuno uređeno, 24% djelomično, a 3% ih nije uređeno, za II. red 75% potpuno uređeno, ostalo neuređeno ili djelomično uređeno). Izvorišta (podzemne i površinske vode) koja se koriste ili su rezervirana za javnu vodoopskrbu zaštićuju se od onečišćenja i od drugih utjecaja koji mogu nepovoljno djelovati na zdravstvenu ispravnost voda ili njihovu izdašnost. Osnovni preduvjet provođenja zaštite izvorišta jest uspostavljanje i održavanje vodozaštitnih područja (zona sanitarne zaštite) izvorišta pitke vode za javnu vodoopskrbu. Važna mjera zaštite vodonosnika vode za piće jest donošenje i provođenje odluka o zonama sanitarne zaštite, kojima je obuhvaćeno oko 52% od ukupno oko 426 vodozahvata, na kojima se zahvaća 80% voda. Vodozaštitna područja (proglašena i predložena) sada pokrivaju oko 10.552 km², odnosno oko 19% površine Hrvatske.

Određivanjem i zaštitom strateških rezervi podzemnih voda dugoročno će se osigurati potrebe javne vodoopskrbe za vodom na cjelokupnom području Hrvatske. Uključivanjem tih područja u prostorne planove i definiranjem njihove zaštite osigurat će se preduvjeti za odgovarajuće korištenje tih područja, kako u smislu svih vodnogospodarskih djelatnosti, tako i svih drugih aktivnosti koje mogu ugroziti očuvanje ovoga vrlo značajnog resursa.

Podzemne se vode ponajprije iskorištavaju za javnu vodoopskrbu te se njihova kakvoća uglavnom ocjenjuje prema pokazateljima definiranim Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.

Sadašnje stanje preventivne zaštite od poplava nije zadovoljavajuće. Nedovoljan je broj uređaja za pročišćavanje komunalnih otpadnih voda i odgovarajućih uređaja za učinkovitu predobradu industrijskih otpadnih voda.

Upravljanje vodnim područjem je osnova za uspješno održivo gospodarenje vodama što podrazumijeva utvrđivanje vodnog područja, kao jedinice upravljanja, zadržavanje interne podjele vodnih područja na manje upravne cjeline (slivna područja po mogućnosti usklađena s teritorijalno-administrativnim ustrojem) radi lakšeg obavljanja operativnih vodno gospodarskih poslova.

Za upravljanje riječnim slivovima utvrđuju se vodna područja: crnomorsko vodno područje i jadransko vodno područje.

Glavni ciljevi

- Smanjiti štetne emisije u glavne sastavnice okoliša na najmanju moguću mjeru, a posebice zaštititi onečišćenje podzemnih voda. tj. rezervi pitke vode.
- Tijekom planiranja gospodarskih djelatnosti, osobito eksploatacijskih zahvata, treba osigurati racionalno korištenje neobnovljivih prirodnih dobara, te održivo korištenje obnovljivih prirodnih izvora.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnih ciljeva s konkretnim ciljevima

1. Donijeti zakon o zaštiti tla i informacijski sustav zaštite tla.
2. Napraviti inventarizaciju baze podataka za tlo i zemljište.
3. Odrediti najkvalitetnija zemljišta za poljoprivrednu namjenu te ih zaštititi i očuvati.
4. Širiti zaštićena područja uz osiguravanje dovoljno prirodnih dobara za namjenu lokalnih zajednica te dugoročno težiti zaštititi 15-20% površine Republike Hrvatske.
5. Očuvati kvalitetu vode i spriječiti onečišćenja, uključujući obradu otpadnih voda, unaprijediti stupanj pokrivenosti države javnom vodoopskrbom (povećati stupanj opskrbljenosti na 85-90%), poboljšati stupanj pročišćavanja otpadnih voda i dostupnosti kanalizacijske mreže, povećati kvalitetu sustava za obranu od poplave, voditi računa o obnovljivosti resursa i jačati zaštitu osjetljivih vodenih i kopnenih ekosustava koji ovise o vodi, te morskih ekosustava i obalne zone.
6. Regulirati prekogranično onečišćavanje vodnog sustava koje dovodi do onečišćenja morskog ekosustava.
7. Multidisciplinarnim pristupom istražiti mogućnost racionalne eksploatacije vrijednih mineralnih sirovina u strateški važnim regijama Republike Hrvatske, uz poštovanje načela održivog razvitka.
8. Smanjiti emisije štetnih plinova, uzročnika fotokemijskog smoga i troposferskog ozona, ukinuti potrošnju tvari koje uništavaju ozonski omotač i provoditi programe unapređivanja kakvoće zraka.
9. Uspostaviti kvalitetne podloge za provedbu održivog gospodarenja i zaštite tla te izraditi Strategiju i plan zaštite tla te Plan održivog gospodarenja tлом i zemljištem.
10. Uspostaviti podloge za održivo korištenje obnovljivih prirodnih dobara i racionalno koristiti neobnovljiva prirodna dobra te izraditi Strategiju korištenja obnovljivih i neobnovljivih prirodnih izvora.

Postojeći dokumenti:

- Nacionalna strategija zaštite okoliša s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš
- Plan zaštite i poboljšanja kakvoće zraka u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2008. do 2011. godine
- Strategija upravljanja vodama

Uključene institucije:

- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo kulture
- Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Ministarstvo financija
- Lokalna i regionalna samouprava
- Agencija za zaštitu okoliša
- Državni hidrometeorološki zavod
- Fond zaštite okoliša i energetske učinkovitosti
- Hrvatske vode
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije

3. Održiva proizvodnja i potrošnja

Stanje

Održiva proizvodnja i potrošnja bave se zadovoljavanjem temeljnih ljudskih potreba i unapređivanjem kakvoće života na način da se minimizira korištenje prirodnih dobara, stvaranje toksičnih tvari, emisije u zrak, vodu i tlo, te sprečava ili smanjuje proizvodnja otpada na mjestu nastajanja tijekom cijeloga životnog ciklusa proizvoda kako se ne bi ugrozile potrebe budućih generacija. Dok se održiva proizvodnja odnosi isključivo na proizvodni proces tj. proizvođače te vodi računa o ekonomskim, socijalnim i okolišnim utjecajima procesa proizvodnje, održiva se potrošnja jednako odnosi i na proizvodni i na potrošački dio procesa, odnosno odgovornost za održivu potrošnju jednako leži i na proizvođačima i na potrošačima. Proizvođači bi trebali težiti proizvodnom procesu kojim bi se ne samo stvarali kvalitetni i dugotrajni proizvodi već bi i metodologija tog procesa trebala biti takva da se koristi optimalna količina okolišno prihvatljivih resursa te da se isti maksimalno iskorištavaju. S druge strane, potrošači bi svojim pravilnim odabirom proizvoda te umjerenošću pri njihovoj potrošnji (te pravilnim zbrinjavanjem otpada koji od proizvoda ostaje), ali i racionalnom i umjerenom potrošnjom osnovnih resursa

(voda, plin, el. energija) morali doprinijeti promijeni postojećih obrazaca neodržive potrošnje.

Dugo vremena se mislilo da će se znatan dio problema proizvodnog procesa vezanih uz okoliš riješiti uporabom naprednih tehnologija, ali danas je jasno da tomu nije tako. Točna je pretpostavka da nove tehnologije omogućuju jednostavniju i jeftiniju proizvodnju te time značajno utječu na smanjenje negativnog utjecaja proizvodnog procesa na okoliš. Ali nažalost to dovodi do povratne reakcije.¹

Republika Hrvatska je zemlja s malim i otvorenim gospodarstvom, u velikoj mjeri povezanim s drugim inozemnim tržištima. Stopa rasta BDP-a u prosjeku se kreće oko 4% godišnje, a stopa inflacije je relativno niska. Republika Hrvatska bilježi rast industrijske proizvodnje i pozitivne trendove u turizmu. Poljoprivreda, lovstvo, šumarstvo i ribarstvo sudjeluju sa 6,5% u BDP-u, a zajedno s prehrambenom industrijom (proizvodnja hrane, pića i duhanskih proizvoda) udio u BDP-u iznosi 9,93%. Od 1993. do 2008. registrirano je više od 19,5 milijardi eura izravnih inozemnih ulaganja, ali industrija, poljoprivreda, proizvodnja hrane i graditeljstvo još uvijek nisu atraktivni za ulagače. Republika Hrvatska je neto-uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Iako se bilježi povećan uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, također raste i izvoz.

U poljoprivrednoj vanjskotrgovinskoj razmjeni pokrivenost uvoza izvozom je veća nego u nepoljoprivrednoj industrijskoj razmjeni (64,4% u odnosu na 46,7% u 2006.). Razvitak održive poljoprivredne proizvodnje se ne potiče u dovoljnoj mjeri. Prema statističkom ljetopisu iz 2004. udio ekološke (organske) poljoprivrede u BDP-u iznosio je tek 0,23%. U 2007. površine pod ekološkom poljoprivrednom iznosile su 7.577 ha (bez pčelinjih pašnjaka), odnosno 0,68% od ukupnih obradivih površina u RH. U zadnjih pet godina proizvodnja ribljih prerađevina se smanjila. Sve više prehrambenih tvrtki primjenjuje novi međunarodni standard za kakvoću i sigurnost hrane ISO 22000. Ta norma uključuje načela sustava i koraka primjene analize opasnosti i kritičnih kontrolnih točaka.²

Zakonska regulativa kojom se uređuje pitanje genetski modificirane hrane (GMO) se značajno razlikuje između zemalja Svijeta. Republika Hrvatska je Zakonom o zaštiti okoliša obuhvatila problem zaštite od štetnog utjecaja genetski modificiranih organizama, koja obuhvaća mjere kojima se sprječava uvođenje u okoliš i stavljanje na

---

¹ *Rebound effect* - ubrzanjem i pojednostavljivanjem proizvodnog procesa proizvodi postaju jeftiniji, stoga i dostupniji te se potrošnja istih, a samim time i proizvodnja, povećava. To pak vodi do generiranja veće količine otpada, ukupno većoj potrošnji resursa pri proizvodnji a proizvodi, uslijed pojačanog intenziteta proizvodnje, postaju sve lošije kvalitete i sve kratkotrajnijeg životnog vijeka.

² *Hazard Analysis and Critical Control Point* - HACCP

tržište GMO-a i proizvoda koji sadrže i/ili se sastoje i/ili potječu od GMO-a protivno odredbama posebnog propisa. Također, modernu biotehnologiju valja koristiti uz najveći mogući oprez i uz najveću moguću zaštitu zdravlja ljudi, interesa potrošača i očuvanje okoliša i prirodnih vrijednosti. Moraju se poštivati strogi propisi o GMO-u kojima se regulira postupanje s GMO u istraživačke svrhe.

Razvojem svijesti o važnosti ekološke učinkovitosti kao preduvjeta ulaska na zahtjevnija tržišta povećava se broj certificiranih tvrtki prema normi HRN EN ISO 14001 za sustave upravljanja okolišem (*EMS*), osobito u tvrtkama iz industrijskog sektora i kod velikih energetske proizvođača, a pomaci se ostvaruju i u primjeni projekata čistije proizvodnje.

Uspostavom Informacijskog sustava zaštite okoliša (ISZO) kao niza međusobno povezanih elektroničkih baza podataka i izvora podataka o stanju okoliša prate se pojedine sastavnice okoliša, pritisci na okoliš, stanje okoliša, prostorna obilježja, klima, otpad.

Očito je kako je upravo u ovom izazovu održivosti, održivoj potrošnji i proizvodnji, izražen utjecaj različitih dionika na procese. Građani, potrošači, jednako su važni dionici kao i proizvođači jer imaju mogućnost usmjeravati i poticati procese, primjerice svojim odabirom proizvoda koji su proizvedeni u skladu sa načelima održivosti. Naravno, odgovornost za osiguravanje transparentnosti proizvodnog procesa i ukupne potrošnje resursa pri proizvodnji određenog proizvoda³ kao i sastava proizvoda, leži na zakonodavcu u smislu stvaranja zakonodavnog okvira koji obvezuje na takvo što proizvođača, i na proizvođaču, koji je dužan poštovati zakonske akte te odgovorno poslovati.

Radi prepoznatljivosti proizvoda ili usluga, koji u cjelokupnom životnom ciklusu (potrošnja sirovine i energije, emisije u zrak, tlo, vodu, uporaba, stvaranje otpada, mogućnost recikliranja, kao i mogućnost i potreba odlaganja) manje opterećuju okoliš, proizvođači, distributeri i davatelji usluga koriste znak zaštite okoliša. Tim znakom proizvođači/distributeri i davatelji usluga pokazuju svoj pozitivan odnos prema okolišu, a istodobno je znak zaštite okoliša putokaz potrošačima da u odnosu na okoliš naprave najbolji izbor.

---

³Tijekom proizvodnog procesa za svaki proizvod utroši se određena količina resursa. Ali ne smije se zaboraviti da osim materijala koji su direktno ugrađeni u sami proizvod postoji i niz sekundarnih, indirektnih, utrošaka resursa poput električne energije, vode, goriva (pri prijevozu osnovnih resursa, pri prijevozu proizvoda do mreže distributera) itd. Ukupan zbroj svih utrošenih resursa pri proizvodnji određenog proizvoda naziva ekološki otisak stopala odnosno ecological footprint

Glavni cilj

- Ostvariti uravnotežen i stabilan rast gospodarstva koji bi imao manji utjecaj na daljnju degradaciju okoliša i stvaranje otpada nego dosada. Rast mora pratiti promjena neodrživih obrazaca ponašanja u kućanstvima te u javnom i privatnom sektoru.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Razraditi sve elemente i implementirati regulatorni okvir kojim se potiče opskrba tržišta održivim proizvodima i uslugama.
2. Povećati udio obradivih površina sa sadašnjih 1.202.000 ha na 1.800.000 ha, koristeći neobrađive površine koje sada iznose 947.000 ha.
3. Povećati stočarsku proizvodnju na razinu prijeratne, uz primjenu novih tehnologija na principima održive poljoprivrede.
4. Održivo gospodariti ribljim fondom.
5. Do 2013. povećati udio površina pod ekološkom proizvodnjom (uključujući pašnjake i šume) na najmanje 5%, te poduprijeti razvitak tržišta za ekološke proizvode.
6. Poticati razvitak ekološke proizvodnje hrane da bi se osigurale dovoljne količine hrane visoke kakvoće, privlačiti turiste i razvijati eko-turizam te osigurati izvoz prepoznatljivih nacionalnih proizvoda.
7. Ostvariti konkurentnost i ući na zahtjevnija tržišta povećavanjem učinkovitosti, uz istodobno smanjivanje rizika za ljude i okoliš te inkorporiranjem načela društveno odgovornog i transparentnog poslovanja i interakcije s dionicima.
8. U proizvodne procese, proizvode i usluge integrirati programe čistije proizvodnje.
9. Promicati i poticati uporabu znaka zaštite okoliša.
10. Za učinkovitije upravljanje okolišem i informiranje javnosti o posljedicama obavljanja pojedinih djelatnosti za okoliš, olakšicama i poticajima osigurati uključivanje većeg broja organizacija u *EMAS* sustav (*Eco-Management and Audit Scheme*).
11. Informiranjem i obrazovanjem potrošača i poslovnog sektora o kvaliteti pojedinih proizvoda i usluga poticati na izbor održivih proizvoda i usluga te razvijati odgovornost prema okolišu; cijena proizvoda mora održavati njegov utjecaj na okoliš.
12. Poticati društveno odgovorno poslovanje.
13. Uvođenjem održivosti u javnu nabavu poticati okolišno prihvatljivije ponašanje i najbolji odabir proizvoda s obzirom na: najbolju vrijednost za određeni iznos (cijena, kvaliteta, dostupnost, funkcionalnost), aspekte okoliša tijekom cijeloga

životnog ciklusa proizvoda i socijalne aspekte (iskorjenjivanje siromaštva, uvjeti rada, poštivanje ljudskih prava).

14. Do 2015. razdvojiti vezu između proizvodnje otpada i porast gospodarskog rasta i ostvariti značajno smanjenje količina proizvedenog otpada putem inicijativa prevencije nastajanja otpada, povećati stope recikliranja sanirati postojeća odlagališta i izgraditi centre za gospodarenje otpadom te uspostaviti cjeloviti informacijski sustav gospodarenja otpadom.
15. Do 2010. smanjiti količine konačno odloženog otpada kao i proizvedenog opasnog otpada za oko 20%, u usporedbi sa 2000. godinom.
16. U skladu s promjenama obrazaca potrošnje u suvremenom svijetu ulagati u znanstvena istraživanja i primjenu novih čistijih i ekološki učinkovitijih tehnologija s manjim iskorištavanjem prirodnih dobara, smanjivanjem emisije i količine otpada, te rizika za zdravlje i sigurnost.
17. Razvijati turizam u skladu s kriterijima gradnje, prostornim planovima i prihvatnim kapacitetom te učinkovita prilagodba ograničenjima i mogućnostima koje pružaju zaštićena područja, s ciljem da se očuvaju biološke raznolikosti, prirodne i kulturne baštine.
18. Provoditi državne ekonomske mjere koji gospodarske subjekte obvezuju na plaćanje za opterećenje okoliša.
19. Formirati financijske mehanizme za smanjenje prevelike potrošnje resursa.

Postojeći dokumenti:

- Strateški okvir za razvoj 2006.-2013.
- Program Vlade Republike Hrvatske u mandatnom razdoblju 2008. – 2011.
- Predpristupni ekonomski program 2008. – 2010.
- Industrijska politika Republike Hrvatske u pripremi za članstvo u Europskoj uniji
- Nacionalna strategija zaštite okoliša s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš
- Strategija gospodarenja otpadom
- Hrvatska u 21. stoljeću – strategija poljoprivrede i ribarstva Republike Hrvatske
- Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine
- Hrvatska izvozna ofenziva – strategija za razdoblje 2007. – 2010.

Uključene institucije:

- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

- Ministarstvo turizma
- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
- Ministarstvo financija
- Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije
- Lokalna i regionalna samouprava
- Agencija za zaštitu okoliša
- Fond zaštite okoliša i energetske učinkovitosti
- Hrvatski centar za čistiju proizvodnju
- Hrvatska gospodarska komora
- Hrvatska udruga poslodavaca
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije.

4. Socijalna kohezija i pravda

Stanje

Osnovne su značajke: populacija stari, povećava se broj jednočlanih domaćinstava, bračnih parova bez djece, mijenjaju se životni stil i uloge spolova, veće su stope razvoda, migracije iz ruralnih krajeva u urbana područja, novi izazovi u zaštiti ljudske sigurnosti od nasilja i kriminala. Održivi razvitak društva temelji se na društvenoj jednakosti i slozi. Održivo je ono društvo koje poštuje različitosti u okviru demokratskih vrijednosti, u kojem svaki pojedinac, bez obzira na spol i porijeklo, ima jednaka prava i mogućnosti aktivno i odgovorno sudjelovati u okolnostima koje unapređuju i osiguravaju socijalnu sigurnost, ljudsko zdravlje i pravnu zaštitu.

Zbog nepovoljne dobne strukture i smanjenoga radnog kontingenta povećava se broj uzdržavanih, a smanjuje broj radno sposobnih stanovnika. Premda se od 2004. smanjuje stopa nezaposlenih pripadnika radnoaktivnog dijela stanovnika, svi dijelovi Republike Hrvatske, a ni svi nezaposleni, nisu u jednakom položaju. Najveća stopa nezaposlenosti je u Vukovarsko-srijemskoj županiji i Sisačko-moslavačkoj županiji, a najmanja u Istarskoj županiji i Gradu Zagrebu. Najveće teškoće prigodom zapošljavanja imaju osobe niže razine obrazovanja. Rizik siromaštva i isključenosti osim nezaposlenih prvenstveno pogađa starija i samačka kućanstva, a zatim, kućanstva s većim brojem djece, beskućnike, itd. U odnosu na regionalnu raširenost ugroženost siromaštvom prvenstveno je povezana uz ruralna područja. U njima su

stope razina siromaštva tri puta veće od onih u urbanim područjima. Procjenjuje se da je 10% stanovništva Republike Hrvatske socijalno isključeno.

Glavni cilj

- Ostvariti socijalno uključivo društvo koje odlikuje solidarnost unutar generacije i među generacijama te u kojem se poštuju različitosti u okviru demokratskih vrijednosti, u kojem svaki pojedinac, bez obzira na spol i porijeklo, ima jednaka prava i mogućnosti aktivno i odgovorno sudjelovati u okolnostima koje unapređuju i osiguravaju socijalnu sigurnost, ljudsko zdravlje i pravnu zaštitu.

Aktivnosti ili mjere za ostvarenje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Poboljšati obrazovnu strukturu populacije i uskladiti obrazovanje sa zahtjevima tržišta rada. Aktivnim oblicima pomoći povećati zaposlenost osoba s niskom razinom obrazovanja ili sa znanjem i sposobnostima koja se trenutno ne traže na tržištu.
2. Posebnu pozornost posvetiti zaštiti djetinjstva i razvoju djece.
3. Podizanjem kvalitete cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja, učiniti ga dostupnim svima, te unaprijediti izobrazbu trajnim profesionalnim usavršavanjem učitelja i nastavnika na području Republike Hrvatske.
4. Omogućiti obrazovanje cijeloj populaciji, uz sustavno poticanje obrazovanja odraslih, prvenstveno povećavanjem dostupnosti obrazovanja uvođenjem e-učenja i ulaganjem u cjeloživotno obrazovanje.
5. Uporabom informacijsko-komunikacijske tehnologije (*ICT*) ujednačiti kvalitetu obrazovanja u cijeloj zemlji i povećati dostupnost školskoga gradiva preko interneta.
6. Usmjeravanjem politika tržišta rada prema problemima ugroženih skupina (dugoročno ili povremeno nezaposleni, osobe starije od 55 godina, mladi koji su završili ili napustili školu, žene, osobe s invaliditetom, manjinske skupine, bivši ovisnici), povećati razinu zaposlenosti i stvoriti bolje mogućnosti za njihovo zapošljavanje.
7. Promicati primjere dobre prakse tvrtki koje se brinu za ljudska prava svojih zaposlenika i bore protiv diskriminacije.
8. Osigurati bolji položaj žena u svim segmentima društva.
9. Povećati i olakšati zapošljavanje žena i razvitak dvohraniteljskih domova unapređivanjem i dostupnijim sustavom skrbi o djeci povećavanjem pokrivenosti jaslicama, vrtićima i školskim dnevnim boravcima.
10. Povećati mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom i tako im omogućiti da samostalno kontroliraju uvjete vlastitog života.

11. Osigurati postupni rast mirovina.
12. Provesti i nastavljati razvijati mjere integracije Roma/pripadnika manjina u tržište rada njihovim uključivanjem u obrazovanje i programe obuke i osposobljavanja, savjetovanjem u traženju posla, itd.
13. Revitalizirati deprivirana područja (područja posebne državne skrbi, otoci, brdsko-planinska područja, granična područja) projektima od općeg gospodarskog značaja i uravnotežiti regionalni razvitak Hrvatske: projektima potpore ruralnim područjima za transformaciju neučinkovite poljoprivrede, zapošljavanjem žena u ruralnim područjima, provođenjem aktivne politike tržišta rada, boljim prijevoznim povezivanjem kopna i otoka.
14. Ostvariti jednakost socijalne skrbi u svim krajevima Hrvatske.
15. Razvijati gospodarske projekte prema lokalnim prilikama, u suglasju sa županijskim razvojnim strategijama, odnosno regionalnim operativnim planovima.
16. Optimizirati zdravstvene uvjete – jednakost pristupa i kvaliteta zdravstvenih usluga, bez razlike unutar regionalnih ili populacijskih skupina.
17. Dovršiti obnovu u ratu oštećenog i uništenog stambenog fonda i ulagati u programe obnove i izgradnje komunalne i socijalne infrastrukture, te socijalno-gospodarskog oporavka područja povratka od posebne državne skrbi.
18. Unaprjeđivati stambeni standard.
19. Poboljšati materijalni i socijalni položaj branitelja i njihovih obitelji.
20. Osnivanjem obiteljskih centara jačati obitelj i njenu ulogu u odgoju djece.
21. Provođenjem akcijskih planova i uvođenjem ciljeva socijalne politike Europske unije u nacionalnu politiku poticati borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti sudjelovanjem tijela Državne uprave, regionalne i lokalne samouprave, socijalnih partnera, organizacija civilnog društva, znanstvenih i stručnih institucija, ustanova socijalne skrbi i medija.

Postojeći dokumenti:

- Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske
- Strategija razvitka Republike Hrvatske "Hrvatska u 21. stoljeću" - Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi
- Strateški okvir za razvoj 2006.-2013.
- Nacionalni akcijski plan zapošljavanja za razdoblje 2005. - 2008.
- Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2005. do 2007. godine i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine
- Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.

- Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih
- Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine
- Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoja civilnog društva
- Nacionalni program psihosocijalne i zdravstvene pomoći stradalnicima i sudionicima u Domovinskom ratu
- Nacionalni program za Rome
- Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj za 2006. – 2012. godinu
- Nacionalni program za borbu protiv korupcije s akcijskim planom za borbu protiv korupcije.
- Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006. – 2011. godine
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine
- Strategija reforme socijalnih naknada Vlade Republike Hrvatske za 2007. – 2008. godinu
- **Okvir** za usklađenost strategije 2007. – 2013. godine

Uključene institucije

- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
- Ministarstvo financija
- Ministarstvo pravosuđa
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
- Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije
- Lokalna i regionalna samouprava
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije.

Komentar [m1]: Dodala bih, ako nije teškoća : Zajednički memorandum o prioritetima politike azapošljavanja (JAP), Strategija razvoja sustava strukovnoga obrazovanja 2008.-2013. i Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005 -2010.

5. Energija

Energetski pokazatelji Republike Hrvatske ukazuju na manjak raspoložive energije u resursima i proizvodnim kapacitetima; stopa porasta potrošnje je oko 4-5%. Nastavlja se trend poboljšanja energetske učinkovitosti kod rasta potrošnje energije od svega 0,43%, pri rastu (BDP) od 4,3%. Rast potrošnje energije za 19% u zadnjih deset godina zbio se uz male promjene strukture potrošnje, smanjenje udjela vodnih snaga,

povećanje udjela ugljena i smanjenje udjela plina. Izostanak novih dobavnih pravaca uvoza plina, netržišne cijene i dr. utjecali su na smanjenje udjela plina u ukupnoj potrošnji energije i pored rasta domaće proizvodnje na sjevernojadranskim plinskim poljima. Domaća proizvodnja u 2004. godini pokrivala je 61% ukupne potrošnje plina koja je iznosila 2,88 milijardi prostornih metara.

Najveća potrošnja (22,6%) je i dalje u kućanstvima. Drugi najveći potrošač plina su javne toplane (16%), a slijede industrijske toplane, industrija građevnog materijala, itd. U 2006. Republika Hrvatska je zadovoljila vlastitom proizvodnjom primarnih energenata, u iznosu od 50,6%, svoje potrebe. U domaćoj proizvodnji najveće značenje ima prirodni plin (37%), zatim vodne snage (34%) i nafta (21%).

Obnovljivi izvori nemaju odgovarajući udio i položaj u energetici Republike Hrvatske, iako imaju veliku važnost i raspoloživost (osobito sunčeva energija, energija vjetra i biomase). Udio obnovljive energije u opskrbi električnom energijom (ako se izuzmu hidroelektrane) manji je od 1%. Od ukupnog dijela proizvedene električne energije, koja je u 2006. godini iznosila 14,15 TWh (uključujući i NE Krško), 6,08 GWh (43%) je proizvedeno u hidroelektranama, 110 GWh u malim hidroelektranama, 6,0 GWh od biomase, 19 GWh u vjetroelektranama i 0,05 GWh u solarnim elektranama.

Zahtjevi za energijom sve su veći, pri čemu prednjači rastući uslužni sektor gospodarstva, djelatnost koja se temelji na kvaliteti ponude, a koja je, pak, moguća samo uz povećanu potrošnju energije. Emisije proizvedene izgaranjem goriva imaju dominantan udio u ukupnim emisijama SO₂, CO₂, NO_x i čestica. Emisija stakleničkih plinova u 2006. iznosila je 30.834 Gg CO₂-ekv. Zbog svoga globalnog utjecaja na promjenu klime mora se pratiti trend emisija stakleničkih plinova, osobito CO₂ udio kojega je u ukupnoj emisiji stakleničkih plinova 2006. iznosio 77%. Promatrano sektorski, najveći doprinos emisiji stakleničkih plinova daje energetska sektor (73,1%).

Glavni cilj

- Osigurati kvalitetnu i sigurnu opskrbu energijom uz nužno smanjivanje negativnih učinaka na okoliš i društvo.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Do 2010. povećati udio obnovljive energije (ne računajući hidroelektrane veće od 10 MW) u ukupnoj potrošnji na 5,8%, a do 2020. na 20%.
2. Do 2010. 12% prosječne potrošnje energije i 21% potrošnje električne energije osigurati iz obnovljivih izvora, s time da se njihov udio poveća na 15% do 2015.
3. Smanjiti neposrednu potrošnju za 9 % do 2016. godine u odnosu na prosjek 2001. – 2005.
4. Do 2012. smanjiti potrošnju primarne energije za 20%.

5. Smanjiti intenzitet potrošnje energije po jedinici BDP-a do 2015. u rasponu od 1-2% godišnje. Poželjan cilj za obnovljivu energiju bio bi zadovoljavanje 7% ukupne potražnje za energijom na ovaj način do 2015., isključujući gorive obnovljive tvari i otpad.
6. Do 2015. (u usporedbi sa 1990.) treba smanjiti za 50 % broj kućanstava koja nemaju pristup električnoj energiji.
7. Propisima definirati uvjete energetske učinkovitosti i ekološke prihvatljivosti kojima moraju udovoljiti energetske objekti, nova industrijska postrojenja, pojedine proizvodne, uslužne i trgovačke tvrtke.
8. Uvesti certificiranje energetske učinkovitosti proizvoda za široku potrošnju u zgradarstvu i industriji.
9. Povećati uporabu geotermalne energije.

Postojeći dokumenti:

- Strategija energetskog razvitka Republike Hrvatske
- Strategiju korištenja ukapljenog naftnog plina na otocima za razdoblje od 2008. do 2012. godine
- Nacionalni akcijski plan za povećanje energetske učinkovitosti 2008. - 2010. godine
- Plan zaštite i poboljšanja kakvoće zraka u RH za razdoblje 2008.-2011. godinu

Uključene institucije

- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa
- Ministarstvo financija
- Lokalna i regionalna samouprava
- Fond zaštite okoliša i energetske učinkovitosti
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije.

6. Javno zdravstvo

Zdravstveni zavodi osnovani su sa ciljem praćenja općih i specifičnih zdravstvenih pokazatelja na području javnozdravstvene djelatnosti, medicine rada, transfuzijske medicine i mentalnog zdravlja, a soj rad, između ostalog, usmjeravaju na prevenciju

zaraznih i kroničnih bolesti te promicanje zdravih stilova života. Republika Hrvatska ima nižu ukupnu smrtnost od prosjeka regije, ali višu od prosjeka EU-a. Vodeći uzroci smrti u Republici Hrvatskoj su bolesti srca i krvnih žila, sa značajnim udjelom u prijevremenom umiranju, obolijevanju i onesposobljenosti. U 2003. od tih je bolesti umrlo 53% u ukupnom broju umrlih. Drugi najznačajniji uzrok smrti su maligne bolesti, od kojih je u 2003. umrlo 24% od svih umrlih. Od tih bolesti godišnje se dijagnosticira oko 20.000 novih bolesnika, ne računajući karcinom kože. Najčešći oblik karcinoma u muškaraca je karcinom bronha i pluća, a u žena dojki. Treći na ljestvici najčešćih uzroka smrti su ozljede i nesreće s udjelom od 5,4% u ukupnom broju umrlih. Dojenačka smrtnost je u Republici Hrvatskoj u postepenom padu i 2003. je iznosila 6,3%. Prema ovom pokazatelju Republika Hrvatska je iznad prosjeka zemalja Europske unije.

Stanje zaraznih bolesti, kao i njihova kontrola, može se ocijeniti razmjerno povoljnim.

Obuhvat stanovništva priključenih na javne vodoopskrbne sustave povećan je i iznosi 76% sa značajnim regionalnim varijacijama, a povećan je i udio stanovništva priključen na javnu odvodnju, koji je u 2003. godini iznosio 43%.

Republika Hrvatska je za period od 1996. do 2005. za zdravstvo izdvojila oko 8%, što je nešto niže od prosjeka starih i nešto više od prosjeka novih članica EU.

Glavni cilj

- Očuvanje i unapređivanje zdravlja cjelokupne populacije osiguravanjem pravovremenog pristupa zdravstvenim uslugama, koristeći znanstveno utemeljene programe sprečavanja i suzbijanja bolesti i promicanja zdravlja.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Poboljšati i razvijati zdravstveno obrazovanje građana i omogućiti veće sudjelovanje i utjecaj javnosti kako bi se osiguralo sigurne i povoljne uvjete za odrastanje djece, unapređivanje zdravlja na radnom mjestu, učinkovitu zaštitu od prenosivih bolesti, zdravije prehrambene navike i životne stilove, uključujući fizičku aktivnost te smanjivanje potrošnje duhana i alkohola.
2. Na području promicanja zdravlja unapređivati suradnju s drugim sektorima.
3. Reorganizirati sustav javnog zdravstva kako bi postao glavni nositelj preventivnih aktivnosti i nositelj sustavnog provođenja preventivnih programa.
4. U reorganizaciju zdravstvenog sustava osigurati uvjete za podizanje kvalitete rada u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, sa ciljem rasterećenja sekundarne zdravstvene zaštite.
5. Unaprjeđivati program transplantacije.
6. Unaprjeđivati programe komunikacijskih vještina zdravstvenih djelatnika.

7. Izraditi Nacionalni program javnog zdravstva.
8. Izjednačavati zdravstvene usluge na potpomognutim područjima (područja od posebne državne skrbi, brdsko-planinska područja i otoci) sa ostatkom Republike Hrvatske.
9. Uspostaviti sustav kategorizacije i akreditacije u zdravstvenom sustavu.
10. Unaprjeđivati sustav praćenja zdravstvene situacije u Republici Hrvatskoj.
11. Osigurati praćenje utjecaja okoliša na zdravlje stanovništva jačanjem mreže javnog zdravstva i zdravstvene ekologije te razvojem informacijskog sustava javnog zdravstva.
12. Uspostaviti sustav javnozdravstvene pripravnosti i odgovora na sve incidentne situacije s biološkim, kemijskim ili nuklearnim agensima.
13. Ojačati sustav kontrole kvalitete i zdravstvene sigurnosti namirnica, vode za piće te sredstava opće uporabe.
14. Osigurati odgovarajuće kapacitete bolničkog sustava.
15. Unaprijediti sustav zaštite zdravlja i sigurnosti na radu.
16. Izrađivati programe zaštite zdravlja ljudi od nepovoljnih utjecaja onečišćenosti zraka u industrijskim i urbanim područjima.
17. Unaprijediti sustav transfuzijske medicine.
18. Unaprijediti zaštitu rukovanja opasnim kemikalijama.
19. Unaprijediti sustav kontrole i stavljanja u promet lijekova i imunoloških pripravaka.

Postojeći dokumenti:

- Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006. – 2011. godine
- Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj za 2006. – 2012. godinu
- Nacionalni plan pripremljenosti za pandemiju gripe
- Nacionalni program ranog otkrivanja karcinoma debelog crijeva
- Nacionalni program ranog otkrivanja karcinoma dojke
- Nacionalni program zdravstvene zaštite osoba sa šećernom bolesti s posebnim ciljem prevencije bolesti

Uključene institucije

- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo financija
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa
- Lokalna i regionalna samouprava

- Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu
- Agencija za lijekove i medicinske proizvode
- Hrvatski zavod za javno zdravstvo i županijski zavodi za javno zdravstvo
- Hrvatski zavod za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu
- Hrvatski zavod za mentalno zdravlje
- Hrvatski zavod za transfuzijsku medicinu
- Zavod za telemedicinu
- Hrvatski zavod za toksikologiju
- Hrvatska agencija za hranu
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije

7. Povezivanje Hrvatske

Stanje

Razvijena prometna infrastruktura temeljna je pretpostavka ukupnog razvitka Republike Hrvatske, jača njenu konkurentnost, smanjuje prometnu izoliranost i stvara pretpostavke za uravnotežen regionalni razvitak. Od osobite je važnosti za gospodarski rast, ali i za socijalnu integraciju kao važan element socijalne jednakosti i pravde.

Uravnoteženi regionalni, kao i endogeni teritorijalni razvoj, ostvaruju se putem politike teritorijalne kohezije koja je najuže vezana uz prometnu politiku. Teritorijalna kohezija prepoznaje mobilnost i prometnu povezanost kao ključne faktore za povećanje konkurentnosti europskih regija i prostora, pri tome vodeći računa o ekonomskoj učinkovitosti, društvenoj koheziji i ekološkoj ravnoteži.

U Republici Hrvatskoj je dostignuta visoka razvijenost mreže autocesta, a mrežu državnih, županijskih i lokalnih cesta treba dalje razvijati. Dužinom željezničkih pruga Republika Hrvatska premašuje europski prosjek, međutim, njihova je daljnja modernizacija i širenje uvjet razvitka.

Također, povezanost naseljenih otoka s kopnom i međusobno je nedostatna i ne osigurava održivi razvoj otoka.

Razvitak prometne infrastrukture mora biti u funkciji održivog i uravnoteženog razvoja zemlje. Planiranje i gradnja transportnih sustava mora se izvesti pažljivo uz poštovanje okoliša i skromno korištenje prirodnih dobara. Uz rast prometa treba smanjiti emisije plinova (osobito CO₂ i NO_x) i drugih onečišćivala. Trenutno emisije stakleničkih plinova iz cestovnog prometa u svijetu i Europskoj uniji rastu prebrzo jer zastupljenost

željezničkog prometa i prometa na unutarnjim plovnim putovima nije odgovarajuća. Potrebno je preusmjeravati promet sa cestovnog, na energetske učinkovitije i za okoliš povoljnije oblike prijevoza. Tijekom 2007. bilježi se rast željezničkog prometa putnika i robe, dok je u cestovnom prometu smanjen broj putnika, ali povećan robni promet. Za rješavanje problema gradskog i prigradskog prometa potrebno je razviti sustav instrumenata i mjera kojima će se poticati korištenje javne prijevozne mreže, a u funkciji regionalnoga, gradskog i prigradskog prometa većih gradova potrebno je jačati korištenje necestovnog prometa i preusmjerivati se na željeznički promet. Doprinos unutarnje plovidbe održivom razvitku Republike Hrvatske očituje se kroz niski postotak emisija otrovnih spojeva u atmosferu i u ekonomičnost korištenja neobnovljivih izvora energije. Rezultati pokazuju da riječni promet ima najbolji odnos uloženo/dobiveno, odnosno s istom količinom energije po toni prevezenog tereta može se prevaliti najduži put. Tako vodni putovi postaju dio integralnog plana upravljanja vodama radi očuvanja njihove biološke raznolikosti i ekološke vrijednosti. Razvoj transportnog sustava mora zadovoljiti osnovne potrebe pojedinaca i društva na siguran način.

Glavni cilj

- Dobro povezivanje svih dijelova nacionalnog teritorija te otoka s kopnom i međusobno, kako bi transportni sustav bio dostatan za sve gospodarske, socijalne i okolišne potrebe Republike Hrvatske, a da istodobno njegov neželjeni utjecaj na ekonomiju, društvo i okoliš bude minimalan.
- Kroz teritorijalnu koheziju razviti integrirani pristup pitanju dostupnosti i povezanosti, radi što boljeg iskorištavanja razvojnih karakteristika svojstvenih različitim prostorima.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Poticati korištenje čistijih goriva i tehnologija i prelaziti na one oblike prijevoza koji učinkovito koriste energiju.
2. Preusmjeravati promet sa ceste na ekološki prihvatljivije sustave – more, unutarnji plovni putovi, željeznice, među obalno prometno povezivanje.⁴
3. Unaprijediti kolektivni transport i izbor transportnih opcija rastom kvalitete javnog transporta te biciklističkih i pješačkih zona.
4. Ograničavati pristup vozilima (pješačke zone, ograničene zone za parkiranje i sl.).
5. Poticati učinkovito korištenje osobnih automobila (učinkovita goriva, učinkoviti način vožnje itd.)
6. Pojačati investicijska ulaganja u razvoj željezničke infrastrukture osiguravajući Hrvatskim željeznicama konkurentnost s drugim vidovima prometa, razvijati i

---

⁴ Short Sea Shipping – među obalno prometno povezivanje.

izgraditi prigradsku željezničku infrastrukturu te povećati učinkovitost i pouzdanost željezničkog prometa.

7. Pojačati investicijska ulaganja u modernizaciju i razvoj lučke flote i infrastrukture te standarda sigurnosti plovidbe i zaštite od onečišćenja.
8. Dalje razvijati mrežu županijskih i lokalnih cesta.
9. Koristiti telekomunikacije zbog smanjivanja fizičkog transporta (rad kod kuće, internetska trgovina, obavljanje poslova s javnom upravom, tele-medicina i sl.).
10. Povećati sigurnost i investirati u infrastrukturu za promociju hodanja i korištenja bicikala.
11. Planirati gradove tako da se smanjuje potreba za fizičkim transportom osoba i roba (okupljanje ureda državnih službi i sl.).
12. Usmjeriti razvoj prometne infrastrukture prema povećavanju međusobne integriranosti i povezanosti cijeloga unutarnjeg prometnog sustava kako bi se ostvarila bolja dostupnost europskih prometnih koridora i bolja integriranost s prometnom mrežom susjednih zemalja, poštujući pritom kriterije zaštite okoliša.

Postojeći dokumenti:

- Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske
- Strategija restrukturiranja i modernizacije Hrvatskih željeznica
- Nacionalni program željezničke infrastrukture za razdoblje od 2008. – 2012.
- Strategija razvitka riječnog prometa Republike Hrvatske, 2008. – 2018.
- Predpristupna pomorska strategija Republike Hrvatske, 2005
- Strategija i program prostornog uređenja Republike Hrvatske
- Plan zaštite i poboljšanja kakvoće zraka u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2008.- 2011. godinu
- Okvir za usklađenost strategija 2007. – 2013. godine
- Program građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje 2005.

Uključene institucije

- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo financija
- Lokalna i regionalna samouprava
- Fond zaštite okoliša i energetske učinkovitosti
- Instituti
- Sveučilišta

- Stručne institucije
- Nevladine organizacije.

8. Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka

Stanje

U prostoru Jadranskog mora, obale i otoka nalaze se najvredniji, ali i najosjetljiviji prirodni sustavi Republike Hrvatske. To je područje na kojem se odvijaju procesi koji ovise o uzajamnom djelovanju mora i kopna, a razvojni su pritisci i negativni utjecaji na prirodne sustave najizraženiji. Jadransko more predstavlja jedinstven i vrlo osjetljiv morski ekosustav koji se po svojim hidrografskim, oceanološkim, biološkim, biogeografskim i ostalim osobinama razlikuje od ostatka Sredozemnog mora čiji je sastavni dio. Jadransko je more karakteristično zbog bogatstva života, čistoće, prozirnosti i krajolika. Upravo zbog svojih specifičnih osobina Jadransko more ima status posebne subregije u okviru Sredozemnog mora. Obalna područja također se odlikuju visokim stupnjem biološke raznolikosti, uključujući mnoge endemske vrste, posebno osjetljiva staništa i ekosustave. Jednako su tako značajna zbog visoko razvijenoga gospodarstva, kulturnog i društvenog života. U tome smislu Jadranskom moru treba posvetiti posebnu pozornost u smislu njegovog korištenja i očuvanja.

Opterećenja ekosustava hrvatskog dijela Jadranskog mora pojedinim su onečišćivačima (ukupni fosfor i dušik, teški metali, organska i fekalna onečišćenja) izraženija u blizini velikih lučkih gradova i ušća velikih rijeka, ali su značajna i u manjim mjestima zbog poroznih septičkih jama i lošeg kanalizacijskog sustava. Na ostalom dijelu Jadrana opterećenja onečišćavajućim tvarima relativno su niska pa je za Jadransko more u cjelini stanje zadovoljavajuće. Sanitarna kakvoća mora za kupanje na plažama je visoka (98,5%), što hrvatski dio Jadrana svrstava u najčišća morska područja na Mediteranu i u Europi.

Najvažniji problemi zaštite okoliša, a time i održivog razvitka Jadrana su: nedostatak uređaja za pročišćavanje urbanih i industrijskih otpadnih voda, iznenadna i operativna onečišćenja mora s pomorskih objekata, nesreće pri prijevozu i pretovaru nafte i naftnih prerađevina, problem unosa stranih morskih mikroorganizama i patogena u morski okoliš, izlov i prelov ribljeg fonda, nadasve pretjerana gradnja na obalnom području. Ukupno 123 riblje vrste nalazi se na Crvenom popisu ugroženih riba Jadranskog mora, od kojih je njih pet kritično ugroženo. Proizvodnja u marikulturi raste te se kontinuirano provodi praćenje njezina utjecaja na okolne sustave.

Svaki od navedenih problema nosi ozbiljne rizike za okoliš s ireverzibilnim posljedicama vezanima uz značajne ekonomske i socijalne posljedice. Republika Hrvatska je zajedno s ostalim državama članicama Mediteranskog akcijskog plana

(MAP-a) usvojila Mediteransku strategiju održivog razvoja koja posebnu pozornost u održivom razvoju Mediterana stavlja upravo na održivo upravljanje morem, obalnim područjima i morskim resursima.

Republika Hrvatska je donijela uz već postojeće zaštitne mjere koje se odnose na sigurnost plovidbe (sustavi usmjerene i odijeljene plovidbe i sustav javljanja brodova), Pravilnik kojim je uređeno upravljanje brodskim balastnim vodama za brodove koji uplovljavaju u hrvatske luke. Gotovo su svi otoci zadnjih nekoliko desetljeća gospodarski i demografski nazadovali jer se smanjuje radno aktivno i fertilno stanovništvo.

U turističkoj sezoni obalno područje i otoci izloženi su osobitom opterećenju. Turizam je glavni pokretač gospodarskih aktivnosti na tom području, sa stalnim rastom od približno 3% turista godišnje, što ima za posljedicu veliki pritisak na obalno područje tijekom turističke sezone. Razvoj nautičkog turizma za određene obalne i otočne zajednice ima cijeli niz pozitivnih gospodarskih učinaka: ostvarivanje dodatnih prihoda za lokalno stanovništvo, veća mogućnost zapošljavanja, opći porast standarda, smanjivanje iseljavanja, revitalizacija različitih djelatnosti specifičnih za pojedini kraj, itd. No, uz pozitivne gospodarske učinke, nautički turizam nosi i veliko opterećenje za morski okoliš i obalni prostor. Za gradnju luka nautičkog turizma često su birane lokacije na najljepšim i najosjetljivijim dijelovima obale, a ne zaobilaze se ni zaštićena područja. Osnovni nedostaci i posljedice su narušavanje kvalitete okoliša (gradnja luka nautičkog turizma i sidrišta na neadekvatnim mjestima) te onečišćivanje mora i obale (otpad, kaljužne i fekalne vode). Stoga je prigodom određivanja lokacije i planiranja gradnje novih objekata poželjno razmotriti lokacije u područjima narušenih prirodnih vrijednosti zbog nekadašnje (intenzivne) ljudske aktivnosti i u područjima s postojećim napuštenim objektima. te utvrditi optimalni kapacitet postojećih luka. Ne provodi se sustavno praćenje utjecaja onečišćivača u lukama nautičkog turizma. Nautički turizam u stalnom je porastu, a lučka infrastruktura ne prati povećavanje broja vezova (mokrih i suhih) u lukama nautičkog turizma kao i lukama otvorenim za javni promet. Republika Hrvatska se razvojem nautičkog turizma sve više promovira kao snažno i važno turističko odredište. Pritom zaštita morskog okoliša mora imati prioritet, jer je očuvani prirodni okoliš preduvjet za budući razvoj turizma.

Glavni cilj

- Promicati održivo gospodarenje Jadranskim morem, obalom i otocima i očuvanje morskih eko-sustava smanjivanjem unosa otpadnih tvari i stranih mikroorganizama i patogena u more iz svih izvora onečišćenja, potporom lokalnim zajednicama,

osobito otočnima, ali s ograničavanjem utjecaja gospodarskih djelatnosti, osobito turizma, na okoliš.

Aktivnosti ili mjere za ostvarivanje glavnog cilja s konkretnim ciljevima

1. Napraviti analizu značajki i identifikaciju glavnih opterećenja i utjecaja na more, njegovo gospodarsko i socijalno korištenje i degradaciju morskog okoliša.
2. Do 2030. u svim naseljima s više od 10.000 stanovnika osigurati adekvatno sakupljanje i obradu otpadnih voda.
3. Do 2030. u svim značajnijim industrijskim postrojenjima, uključujući i turističke komplekse, osigurati adekvatnu obradu otpadnih voda.
4. Nastaviti, proširiti i poboljšati programe stalnog praćenja fizikalno-kemijsko-bioloških parametara Jadranskog mora.
5. Utvrditi nulto stanje fizikalno-kemijsko-bioloških parametara mora u lukama Republike Hrvatske .
6. Razmjenjivati informacije o praćenju fizikalno-kemijsko-bioloških parametara mora između luka na Jadranu.
7. Izraditi Strategiju upravljanja balastnim vodama za Jadransko more.
8. Izraditi Strategiju zaštite morskog okoliša.
9. Izraditi Zakon o moru i podmorju.
10. Izraditi Strategiju integriranog upravljanja obalnim područjem
11. Uspostaviti nadzor i upravljanja pomorskim prometom (VTMIS) s ciljem povećanja sigurnosti plovidbe i sprječavanja pomorskih nesreća i onečišćenja mora.
12. Do 2015. godine osigurati sustavno rješenje pitanja prijenosa vodenih organizama i patogena različitim vektorima, a naročito poljoprivrednom proizvodnjom, marikulturom i pomorskim prijevozom (balastnim vodama i obraslinama brodskog trupa).
13. Uspostaviti održivi sustav prihvata zauljenih voda, fekalnih voda i otpada s brodova te opremiti sve luke za javni promet i luke nautičkog turizma odgovarajućim uređajima i opremom za takav prihvata.
14. Unaprijediti provedbu mjera nadzora zabrane ispuštanja zauljenih i fekalnih voda u more.

Postojeći dokumenti:

- Mediteranska strategija održivog razvoja: Okvir za održivost okoliša i zajednički prosperitet/zajedničko blagostanje
- Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti
- Nacionalni program razvitka otoka
- Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010.

- Strategija razvoja nautičkog turizma Republike Hrvatske
- Strategija upravljanja vodama
- Nacionalna strategija zaštite okoliša s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš
- Predpristupna pomorska strategija Republike Hrvatske

Uključene institucije

- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
- Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
- Ministarstvo turizma
- Ministarstvo kulture
- Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo financija
- Lokalna i regionalna samouprava
- Agencija za zaštitu okoliša
- Državni zavod za zaštitu prirode
- Fond zaštite okoliša i energetske učinkovitosti
- Hrvatske vode
- Instituti
- Sveučilišta
- Stručne institucije
- Nevladine organizacije

IV. Pretpostavke daljnjeg razvoja

Pri usmjeravanju Republike Hrvatske prema održivom razvitku i napretku, u svakom od 8 ključnih izazova, potrebno je ostvariti neke od sljedećih pretpostavki: provesti reforme i nastaviti izgrađivati učinkovitu državu, podići obrazovnu razinu svih građana i graditi društvo temeljeno na znanju, podupirati kulturu istraživanja i ulaganja u razvitak te se prilagoditi klimatskim promjenama. Tek nakon što se ostvari uočljivi napredak u ovim osnovnim elementima i pretpostavkama razvitka, u kojima Republika Hrvatska danas zaostaje bit će moguće odgovoriti na glavne izazove održivosti i ostvariti glavne ciljeve.

Učinkovita država

Država je učinkovita kada na temelju ustava, pravnog sustava i uz trodiobu vlasti održava mir i sigurnost, štiti prava građana, potiče gospodarski rast i unapređuje kvalitetu njihova življenja te osigurava sve potrebne javne usluge. Učinkovita država

ima učinkovite institucije koje predstavljaju i uključuju sve građane. K tome, dobra politička, ekonomska i administrativna vlast u državi mora kreirati i donositi politike uz istodobno pokazivanje odgovornosti polaganjem računa javnosti. Za učinkovitu državu osobito je važno stalno jačanje odgovornosti vlasti. U Republici Hrvatskoj potrebna je: daljnja izgradnja učinkovitih ekonomskih i financijskih sustava upravljanja, jačanje pravnog sustava, sloboda nezavisnih medija te stalno jačanje civilnog društva preko kojega dolaze zahtjevi za promjenama.

Društvo temeljeno na znanju/Obrazovanje za održivi razvitak

Preduvjet održivog razvitka Republike Hrvatske su brze i velike promjene u sustavu obrazovanja: mora se povećati broj obrazovanih stanovnika i razina obrazovanosti, a obrazovni sustav mora razvijati sposobnosti i vještine koje će pojedincu omogućiti brzu i laku stručnu prilagodbu proizvodnoj strukturi sustava, odnosno, osposobljavati ga za daljnje učenje. Najmanje milijun stanovnika valja što prije uključiti u obrazovni proces, uvesti obavezno srednjoškolsko obrazovanje, smanjiti udio pojedinaca koji napuštaju školovanje i povećati udio sudionika u cjeloživotnom obrazovanju, jer u Republici Hrvatskoj samo 0,2% osoba starijih od 35 godina sudjeluje u programu obrazovanja odraslih, iako je to od posebnog značenja za moderno tržište rada.

Znanje je ključ koji otvara put rastu kvalitete življenja građana. Povrat od ulaganja u znanje veći je od povrata od bilo kojega drugog ulaganja. Istraživanja pokazuju da se svaka dodatna godina prosječnog obrazovanja stanovništva pretvara u povećanje proizvodnje po stanovniku za 4-7%. Iskustvo pokazuje da rast znanja povećava zapošljavanje, što bi Republici Hrvatskoj, s padom nezaposlenosti, među ostalim, pomoglo u jačanju socijalne kohezije i smanjivanju regionalnih razlika.

Obrazovanje je preduvjet za promjenu ponašanja te informiranje građana o ključnim kompetencijama za postizanje održivog razvitka jer pridonosi većoj socijalnoj koheziji i blagostanju investiranjem u društveni kapital, stvaranjem jednakih mogućnosti, osobito pojedinaca u nepovoljnijem položaju te sudjelovanjem javnosti. Sukladno preporukama Svjetskog sastanka na vrhu održanog u Johannesburgu 2002., Opća skupština Ujedinjenih naroda, u prosincu 2002., proglasila je razdoblje 2005.-2015. Desetljećem obrazovanja za održivi razvitak (*Decade of Education for Sustainable Development - ESD*). U rezoluciji se naglašava potreba integracije održivog razvitka, njegovih vrijednosti i prakse u sve oblike obrazovanja i učenja. Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu (United Nations Economic Commission for Europe) u svojoj Strategiji za obrazovanje za održivi razvitak iz 2005. naglašava da obrazovanje, kao ljudsko pravo i temeljni alat za dobro upravljanje, informirano odlučivanje i

promicanje demokracije, može pomoći da se vizija održivog razvitka pretvori u stvarnost.

Obrazovanje za održivi razvitak treba provoditi na tri razine: 1. putem formalnog obrazovanja u nastavnim institucijama; 2. izvan uobičajenih obrazovnih ustanova, primjerice, putem aktivnosti nevladinih organizacija (neformalno obrazovanje); 3. putem medija (novine, televizija, radio) kako bi obrazovanje za održivi razvitak bilo sastavni dio svakodnevnog života. Uspjeh u promjeni većine trendova koji vode u neodrživost uvelike ovisi o kvaliteti obrazovanja za održivi razvitak i to na svim razinama obrazovnog sustava.

Teme obrazovanja za održivi razvitak su: ublažavanje siromaštva, osiguravanje mira, etičnost, odgovornost na lokalnom i globalnom planu, demokracija, pravda, sigurnost, ljudska prava, zdravlje, jednakost spolova, kulturna baština, ruralni i urbani razvoj, održiva proizvodnja i potrošnja, korporacijska odgovornost, zaštita okoliša i prirode, upravljanje prirodnim resursima, biološka i krajobrazna raznolikost. Postojeće nastavne programe svih razina formalnog obrazovanja nužno je izmijeniti i prilagoditi tako da u većoj mjeri uključuju načela i vrijednosti održivosti i interdisciplinarnog prožimanja njegove tri sastavnice.

Obrazovanje za održivi razvitak je cjeloživotno obrazovanje - njime se razvija svijest o posljedicama vlastitih odluka koje ne podržavaju održivi razvitak. Obrazovanjem se izbor i djelovanje ljudi usmjerava u korist održivog razvitka, zdravog i produktivnog života u skladu s prirodom, uz brigu za socijalne vrijednosti, jednakost spolova i kulturalnu raznolikost.

Istraživanje i razvitak

Proširivanje i akumuliranje spoznaja i znanja ovisi o uspostavi razvijene komunikacijske mreže za brzi i učinkovit prijenos velikih količina prikupljenih podataka i informacija u svrhu njihove što kvalitetnije primjene. Iskustvo uspješnih zemalja pokazuje da društvo temeljeno na znanju mnogo brže i učinkovitije napreduje primjenom naprednih informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje moraju biti pristupačne svim društvenim skupinama i slojevima i ugrađene u svakodnevni život cijele zajednice, ne samo u obliku e-trgovine ili e-obrazovanja već i preko e-uprave. Primjenom novih tehnologija će biti moguća ponuda i potražnja znanja kojima se uspostavlja uspješna komunikacija na svim razinama društva te se doprinosi jačanju strukture društva u ekonomskom i socijalnom smislu. Ako se želi biti konkurentan znanjem, korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija nije alternativa nego potreba. Napredak neće donijeti tehnologije same po sebi - napredak će, primjerice, povećavanjem produktivnosti, donijeti tek široka promjena načina poslovanja trgovačkih društava,

organizacija, javne administracije i građana. Na tom je tragu i strateški dokument Europske komisije 2010. (*A European Information Society 2010*) kojim se promiče otvorena i kompetitivna digitalna ekonomija, s naglaskom na informacijske i komunikacijske tehnologije koje, u doba rastuće kompetitivnosti, omogućuju podizanje proizvodnje i poboljšavanje usluga, uz rast kvalitete života.

Na globalnom tržištu uspijevaju i oni koji imaju sposobnost i kapacitet inoviranja – kreiranja novih proizvoda i procesa, tržišta i industrija. Da bi se sposobnost i kapacitet inoviranja izgradili i održali potrebno je: generirati kreativne ideje koje dolaze iz jake i raznolike temeljne istraživačke djelatnosti; raspolagati stvaralačkom, dobro izobraženom i motiviranom radnom snagom i ostvariti okruženje koje prepoznaje inovativnost te omogućuje da inovacije dođu na tržište. Od ključnog je značenja da ekonomski napredak temeljimo na istraživanju i razvitku, znanstvenom i inženjerskom obrazovanju te politikama koje potiču inoviranje. Da bi se to ostvarilo potrebno je: povećati sredstva za znanstvena istraživanja i znanstvenu infrastrukturu kako bi se potaknuo razvitak fundamentalnih ideja i smjerova koji služe kao temelj inovativnosti; ostvariti blisku suradnju među institucijama za visoko obrazovanje, što više poticati najbolje studente i osigurati otvorenu interakciju među studentima, znanstvenicima i inženjerima.

Ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama

Klimatske promjene jedan su od najvećih izazova s kojim se danas svi suočavamo, a ima direktne posljedice na svjetsko gospodarstvo, okoliš i društvo u cjelini. Posljedice klimatskih promjena vidljive su posvuda. Nalazi Četvrtog izvješća koje je nedavno objavilo Međuvladino tijelo za klimatske promjene (*International Panel on Climate Change*) pokazuju da su klimatske promjene u tijeku te da je potrebno poduzeti značajne mjere kako bi se ublažio njihov učinak i razmjeri tih promjena. Kako su posljedice klimatskih promjena neizbježne, potreba za prilagodbom klimi koja se mijenja postaje neodgodiva, i kada je riječ o načinu života i načinu razvitka. Još uvijek nema procjena socioekonomskih implikacija klimatskih promjena u zemlji ni analize mogućih prilagodbi i troškova koji bi ih pratili.

Intenzivnim i kontinuiranim informiranjem javnosti o ovim problemima i opasnostima razvijat će se svijest svakog pojedinca o njihovoj važnosti i razmjerima te ga poticati na sudjelovanje u njihovom rješavanju.

V. Provedba Strategije održivog razvitka Republike Hrvatske i povezivanje dionika

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske pretpostavlja proces dogovaranja, pregovaranja u cilju postizanja konsenzusa kako bi se odredili prioritetni gospodarski, socijalni i okolišni izazovi i mjere kojima na te izazove treba odgovoriti. U proces su uključeni svi relevantni dionici, kako bi se Strategijom oblikovala što realnija vizija održivog razvitka Republike Hrvatske. Pored Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske važni dionici su i tijela lokalne i područne samouprave kao što su to županije, Grad Zagreb, veliki gradovi i općine koji u okviru svog djelokruga moraju poticati održivi razvitak, međusobno surađivati i zajednički djelovati (ZOZO, Čl. 8. i 14.). Dionici su također dužni poticati informiranje, izobrazbu i poučavanje javnosti o održivom razvitku (ZOZO, Čl. 17.). Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva odgovorno je za koordinaciju i izradu Strategije koju, na njegov prijedlog, razmatra Vlada, a usvaja Sabor, čime Strategija dobiva svu potrebnu institucionalnu podršku.

Strategija će se provoditi pomoću Akcijskih planova koji će sadržavati detalje o odgovornima za provedbu pojedinih planova i projekata predviđenih Strategijom; o odgovornima za ostvarenje konkretnih ciljeva; o potrebnim sredstvima za provođenje planova ili projekata; o izvorima financiranja planova ili projekata; o sudionicima u planu ili projektu; o rokovima za ostvarenje predviđenih ciljeva; o očekivanim rezultatima planova i projekata te odgovornima za nadziranje provođenja planova i projekata. Suradnjom svih dionika uključujući nevladine organizacije i poslovni sektor, putem radionica izraditi će se Akcijski planovi.

Kako bi se osigurao koordinirani i usuglašeni gospodarski razvitak na području zaštite okoliša i prostora, te uvjeti za održivi razvitak s jedne i kontinuirana stručna i znanstvena osnova za uređivanje pojedinih pitanja s područja zaštite prostora i okoliša i održivog razvitka, s druge strane, Vlada je osnovala Savjet prostornog uređenja Republike Hrvatske i Savjet za održivi razvitak i zaštitu okoliša koji će također biti uključen u izradu Akcijskih planova. Članovi savjeta su iz redova znanstvenih, stručnih, javnih i drugih djelatnika te predstavnika središnjih tijela državne uprave nadležnih za pojedinu sastavnicu okoliša odnosno opterećenje i predstavnika udruga civilnog društva koje djeluju na području zaštite okoliša. Za provedbu Strategije važno je pri donošenju dugoročnih vladinih politika u svaku uvesti koncept održivog razvitka. Ostvarivanje smjernica i politika koje podupiru ostvarivanje Strategije održivog razvitka mora se osloniti na ekonomično korištenje financiranja i gospodarskih instrumenata. U tome posebnu ulogu imaju odgovarajući gospodarski instrumenti koji promiču transparentnost tržišta i korištenje cijena koje odražavaju stvarne ekonomske, socijalne

i okolišne troškove proizvoda i usluga. Tamo gdje je to moguće treba nastojati oporezivanje prebacivati s rada na potrošnju prirodnih dobara i potrošnju energije, a posebno na onečišćenje. Istodobno treba postupno ukloniti one poticajne mjere koje potenciraju negativan učinak na okoliš i koje su stoga nekompatibilne s održivim razvitkom.

Vlada Republike Hrvatske skrbi o stvaranju pozitivnog okruženja u kojem se u Republici Hrvatskoj uvodi i provodi koncept održivog razvitka na svim razinama uprave i lokalne samouprave. Vlada Republike Hrvatske će ideju održivog razvitka Republike Hrvatske: (a) promicati sustavnim informiranjem javnosti, stavljajući naglasak na mjere kojima svaki pojedinac može pomoći u odgovoru na osam ključnih izazova; (b) jačati svijest javnosti o povezanosti gospodarskih, socijalnih i okolišnih problema i nužnosti da im se pristupa sveobuhvatno; (c) podupirati obrazovanje za održivi razvoj Republike Hrvatske na svim razinama obrazovnog sustava. Potrebno je sustavno mobilizirati sve dionike putem razmjene mišljenja i iskustava o pitanjima vezanima za politike održivog razvitka u Republici Hrvatskoj te o: (a) načinima na koje se koncept može primjenjivati na svim razinama uprave i lokalne samouprave; (b) novim idejama za ostvarenje održivosti; i (c) izmjeni dobrih iskustava.

Prema Zakonu o zaštiti okoliša nova se strategija donosi svakih deset godina, a iznimno i ranije na prijedlog resornog ministarstva.

U ocjeni ostvarivanja Strategije potrebno je oslanjati se na cjelovit skup specifičnih nacionalnih pokazatelja održivog razvitka (POR) koji će se razviti posebno za tu svrhu. Kako bi se osiguralo da pogled na složenu sliku postupnog mijenjanja stanja prema održivosti u Republici Hrvatskoj bude sveobuhvatan, ali i detaljan, specifični nacionalni pokazatelji moraju se razviti tako da procjenjuju stanje za sve ključne izazove, na svim razinama ostvarivanja Strategije.

Osim tematskih pokazatelja stanja održivosti koji se navode kao dio ove Strategije, a odabrani su tako da pokazuju ostvarivanje glavnih ciljeva za osam osnovnih izazova, cjelovit skup pokazatelja održivog razvitka mora omogućiti detaljniji uvid u proces orijentacije prema održivosti: oni moraju omogućiti praćenje učinkovitosti provođenja pojedinih politika, odnosno, još detaljnije, ostvarivanje pojedinih mjera.

VI. Tematski pokazatelji ostvarivanja održivog razvitka Republike Hrvatske

Na razini tematskih pokazatelja nakon nekoliko godina njihova prikazivanja mora biti vidljivo o kakvim se procesima u Republici Hrvatskoj radi; kakvi su trendovi, odnosno, odgovara li Republika Hrvatska bolje na neke od izazova održivosti, odnosno, uspijeva li se naći očekivane odgovore na glavne probleme koji priječe pozitivne pomake. Pri izradi Akcijskih planova, a na prijedlog suradničkih institucija moguće je dodati i/ili

zamijeniti koji od tematskih pokazatelja ukoliko nove znanstvene spoznaje pokazuju da su bolji za praćenje stanja održivog razvitka. Svi tematski pokazatelji mogu se izračunati s podacima koji su dostupni bez velikih troškova i u kratkom vremenskom razdoblju.

1. Stanovništvo	
Demografske promjene	ukupan broj stanovnika
	duljina života, po spolu
	relativne promjene u populaciji po različitim županijama
	prosječan broj djece po obitelji
	udio useljenog i iseljenog stanovništva, po dobnim skupinama
2. Okoliš i prirodna dobra	
Kakvoća zraka	ukupna emisija stakleničkih plinova, emisija po sektorima
	ukupna emisija onečišćujućih tvari koje uzrokuju zakiseljavanje, eutrofikaciju i prizemni ozon
	ukupna emisija teških metala i postojanih organskih onečišćujućih tvari
	kakvoća zraka u urbanim i industrijskim područjima (s obzirom na koncentracije onečišćujućih tvari)
	kakvoća zraka u ruralnim i zaštićenim područjima
Status i iskorištavanje zemljišta i	prenamjena zemljišta
	degradacija tla(ha) - salinitet, alkalinitet, aciditet, raznolikost i gustoća vegetacije, fizičke značajke tla
	udio promjena kvalitete i plodnosti tla u određenom vremenskom razdoblju
Dezertifikacija	udio zemljišta degradiran sušom
Poljoprivredna djelatnost	visokovrijedna poljoprivredna područja
	udio zemljišta sa stalnim usjevima u odnosu na cijelo obrađivano područje
	potrošnja mineralnih gnojiva
	potrošnja pesticida
	primjena mjera za uređivanje površina i popravlanje fizikalnih, kemijskih i bioloških značajki tla
	promjene u gospodarenju tlom i oblicima poljoprivredne proizvodnje (veća zastupljenost održive i ekološke poljoprivrede u odnosu na konvencionalnu, zastupljenost prehrambenog i neprehrambenog lanca proizvodnje, usklađenost biljne i stočarske proizvodnje)
Količina vode	indeks eksploatacije obnovljivih izvora vode
	potrošnja vode po sektorima
Kvaliteta vode	prisutnost koliformnih bakterija u vodi za piće
	indeks rizika od kemijskih toksikanata za vodene ekosustave
	eutrofikacije površinskih voda
	izvori onečišćenja voda i njihovo uklanjanje
	zadovoljavanje kategorizacije voda

	<p>udio voda koji se obrađuje u sustavima za obradu voda</p> <p>adekvatno obrađene industrijske otpadne vode prije ispuštanja u more</p> <p>adekvatno obrađene urbane otpadne vode prije ispuštanja u more</p> <p>zastupljenost sprečavanja onečišćenja voda</p> <p>Izvodljivost postrojenja i učinkovitost čišćenja voda</p>
Bioraznolikost	<p>indeks bioraznolikosti</p> <p>udio ugroženih vrsta u ukupnom broju vrsta</p> <p>ugrožena staništa</p> <p>fragmentacija staništa cestama/čvorištima</p> <p>zaštićena područja u odnosu na ukupan teritorij RH</p> <p>udio šuma pod održivim upravljanjem</p>
3. Održiva proizvodnja i potrošnja	
Gospodarenje otpadom	<p>DPM (domaća potrošnja materijala)</p> <p>ukupna količina proizvedenog otpada</p> <p>količina otpada po domaćinstvu</p> <p>količine opasnog otpada</p> <p>količina oporabljene otpada i količina otpada koji se odlaže</p> <p>broj reciklažnih dvorišta</p> <p>postotak recikliranja prema vrsti otpada</p> <p>postotak adekvatno zbrinutog otpada</p> <p>kapaciteti za obradu otpada</p>
Poljoprivreda	<p>površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji</p> <p>potrošnja organskih goriva</p> <p>primjena održive umjesto konvencionalne poljoprivrede</p> <p>provedba regionalizacije poljoprivredne proizvodnje u svrhu razvoja svih grana biljne i stočarske proizvodnje te ostvarivanja boljih proizvodnih rezultata</p>
Obrasci potrošnje	<p>potrošnja električne energije po stanovniku</p> <p>"zelena javna nabava"</p> <p>broj i veličina domaćinstava</p> <p>potrošnja mesa po stanovniku</p> <p>potrošnja proizvoda s znakom zaštite okoliša</p> <p>indeks potrošačkih cijena</p>
Društvena odgovornost	<p>proizvodi s znakom zaštite okoliša</p> <p>udio tvrtki s uvedenim sustavom upravljanja okolišem</p> <p>učinkovitost primjene odgovarajućih zakonskih propisa</p>
4. Socijalna kohezija i pravda	
Socijalni status stanovništva	<p>udio stanovnika na socijalnoj pomoći</p> <p>udio stanovništva koji živi ispod granice siromaštva domaćinstva bez zaposlenih članova, prema dobnoj skupini</p>
Zapošljavanje	<p>ukupna stopa nezaposlenosti</p> <p>stopa nezaposlenosti prema spolu, dobnoj skupini i prema stupnju obrazovanja</p>

		udio osoba sa smanjenom mogućnošću zapošljavanja ili dugoročno nezaposlene osobe
		porast zapošljavanja
		trend nezaposlenosti po županijama
	Pristup društvenoj infrastrukturi	pristup vrtićima, školama, socijalnoj skrbi, domovima za stare i nemoćne osobe
	Obrazovanje	udio pismenih odraslih osoba (udio pismenih stanovnika stariji od 15 godina)
		udio osoba s osnovnoškolskim obrazovanjem, prema dobnoj skupini
		udio aktivnog stanovništva (dobne starosti od 25-64) s visokim obrazovanjem
		cjeloživotno učenje
	Informiranost i komunikacijske tehnologije	broj stanovnika koji aktivno koriste Internet/100 stanovnika (prema udjelu aktivnih pretplatnika na internet u odnosu na ukupnu populaciju; broj pretplatnika na 100 stanovnika)
		broj pretplatnika na mobilne mreže na 100 stanovnika
	Korupcija	korupcijski indeks
		razina povjerenja građana
	Kriminal	broj zabilježenih nasilnih zločina i ubojstava na 100.000 stanovnika
5. Energija		
	Emisije	emisije. CO ² ekv. po jedinici BDP-a i po stanovniku
		ukupna emisija. CO ² ekv. po sektorima
		emisija stakleničkih plinova po stanovniku
	Energija	izvori opskrbe energijom, po vrstama goriva
		godišnja potrošnja energije po stanovniku
		intenzitet korištenja energije, ukupno i po sektorima
		ovisnost o uvozu energije
		udio obnovljivih izvora energije u energetske bilanci
		potrošnja biogoriva kao udio ukupne potrošnje goriva u prometu
		proizvodnja električne energije u elektranama
		mogućnost razvoja novih izvora energije u svrhu održivog razvoja
6. Javno zdravstvo		
	Smrtnost	stopa smrtnosti djece mlađe od 5 godina
		očekivana duljina života pri rođenju
	Zdravstvene navike i zdravstveni rizik	pušenje; pretilost; fizička aktivnost; prehrambene navike; zlouporaba droga i alkohola za djecu od 13-15 godina starosti i za odrasle starije od 20 godina
		kronične bolesti i ozljede (kardiovaskularne bolesti; karcinomi; hepatitis; dijabetes; spolno prenosive bolesti; samoubojstva)
		bolesti i ozljede na radu
		psihička oboljenja
	Pristup zdravstvenoj skrbi	imunizacija; prenatalna skrb; zdravstveno osiguranje; redovita zdravstvena skrb
		udio stanovništva s pristupom primarnoj zdravstvenoj skrbi
		udio ukupne potrošnje za zdravstvo u BDP-u

		postotak žena koje koriste neku od modernih metoda kontrole začeca
	Sigurnosti i kvaliteta prehrane	ostaci pesticida u hrani, udio teških metala, posebno žive, u mesu ribe i školjkaša
	Upravljanje kemikalijama	dioksini i PCB u hrani
		potrošnja toksičnih kemikalija po gospodarskim aktivnostima
7. Povezivanje Hrvatske		
	Rast prometa	udio cestovnog prometa u odnosu na robni promet
		intenzitet motornog prometa u odnosu na BDP
		udio prijevoza osobnim automobilom u transportu putnika
		udio transporta u BDP-u
		udio cestovnog transporta u domaćem transportu roba
		pristup javnom prijevozu
		razvoj javnog prijevoza
	Socijalni i ekološki utjecaj prometa	emisije stakleničkih plinova prema vrsti prijevoza
		emisija za ozon štetnih tvari prema vrsti prijevoza
		korištenje čistijih i alternativnih goriva
		udio voznog parka koji udovoljava standardima vezanima uz buku, emisije i zrak (po vrsti)
		ekonomičnost transporta kao udio u ukupnoj potrošnje energije, emisijama i kretanja za prijevoz putnika, odnosno robe
8. Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka		
	Hranjive tvari	trofički indeks
	Biološka kakvoća mora	unos stranih invazivnih vrsta
		status bioraznolikosti u moru
	Standardi kakvoće mora za kupanje	granične vrijednosti mikrobioloških pokazatelja i druge značajke mora
	Urbanizacija	postotak ukupnog stanovništva koje živi na priobalnom području
		zauzetost obalne crte
		broj kolektora
	Utjecaj pomorskog prometa	iznenadna onečišćenja mora i pomorskog dobra
		utjecaj balastnih voda
	Utjecaj kopnenih gospodarskih aktivnosti na more	iznenadna onečišćenja mora i pomorskog dobra kopnenim gospodarskim aktivnostima
	Ribarstvo i akvakultura	ulov ribe i drugih morskih organizama
		proizvodnja u marikulturi
	Turizam	broj turističkih noćenja
		sanitarna kakvoća mora na morskim plažama
	Nautički turizam	broj vezova na moru
		broj vezova na kopnu
		broj luka nautičkog turizma

Osim temeljem pokazatelja, proces usmjeravanja k održivom razvitku valja pratiti i na temelju standarda i kodeksa dobre prakse preko transparentnih i dostupnih periodična izvješća kako bi se osiguralo kontinuirano djelovanje.

Ova Strategija objavljuje se u Narodnim Novinama.

VII. Literatura

1. *United Nations Millennium Declaration, A/res/55/2, 8th plenary meeting, 8.9.2000.*
2. *UN DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS, Guidance in preparing a national sustainable development strategy: managing sustainable development in the new millennium, Background Paper No. 13, OUTCOME OF THE INTERNATIONAL FORUM ON NATIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES, ACCRA, GHANA, NOVEMBER 2001.*
3. *Guidelines for developing the National Sustainable Development Strategy, Ref: UNEP/NSDS/March 2006.*
4. *SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES, A RESOURCE BOOK, Dalal-Clayton, B., Bass, S., The International Institute for Environment and Development, London, Sterling VA 2002.*
5. *GOOD PRACTICES IN THE NATIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGIES OF OECD COUNTRIES, ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, OECD 2006.*
6. *Handbook for the Peer Review of National Sustainable development Strategies: European Commission 2006.*
7. *Commission Communication "Draft Declaration on Guiding Principles for Sustainable Development" COM(2005) 218 final.*
8. *Commission Communication "On the review of the Sustainable Development Strategy - A platform for action" COM(2005) 658 final*
9. *Powering a Sustainable Future, An agenda for concerted action, World Business Council for Sustainable Development, October 2006.*
10. *Renewed Sustainable Development Strategy: European Council DOC 10117/06.*
11. *Mediterranean Strategy For Sustainable Development UNEP/MAP, Atena 2005.*
12. *DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing a Framework for Community Action in the field of Marine Environmental Policy (Marine Strategy Directive) [SEC(2005) 1290].*
13. *DECISION No 1600/2002/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme.*
14. *Energy indicators for sustainable development: guidelines and methodologies. — Vienna: International Atomic Energy Agency, 2005.*
15. *Commission Communication "The 2005 Review of the EU Sustainable Development Strategy: Initial Stocktaking and Future Orientations" COM(2005) 37, 9.2.2005.*

16. *Commission Communication "The World Summit on Sustainable Development one year on: implementing our commitments" COM(2003) 829 final*
17. *Commission Communication "Towards a global partnership for Sustainable Development" COM(2002) 82 final, adding a global dimension to the EU Sustainable Development Strategy.*
18. *Commission Communication "A sustainable Europe for a better world: A European strategy for Sustainable Development" COM(2001) 264 final.*
19. *Sustainable Development Strategy 2002, Swiss Federal Council, March 2002.*
20. *A Swedish Strategy for Sustainable Development – Economic, Social and Environmental, Summary, Government Communication 2003/04:129.*
21. *FINNISH GOVERNMENT PROGRAMME FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, Council of State Decision-in-Principle on the promotion of ecological sustainability, Helsinki, 4.6.1998.*
22. *A SHARED FUTURE - balanced development, DENMARK'S NATIONAL STRATEGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, Summary, THE DANNISH GOVERNMENT, JUNE 2002.*
23. *UNECE Strategy For Education For Sustainable Development, ECOSOC, Vilnius 17-18 March 2005.*
24. *Studija za razvoj nautičkog turizma Republike Hrvatske, Hrvatski hidrografski institut, studeni 2006.*
25. *Izvešće o napretku i ostvarenju Milenijskih ciljeva razvoja u Republici Hrvatskoj (za razdoblje od kolovoza 2004. godine do prosinca 2005. godine), Vlada RH.*
26. *Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske, Zagreb, 5.3.2007.*
27. *Siromaštvo, nezaposlenost, socijalna isključenost, Program Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj, Zagreb 2006.*
28. *Strateški okvir za razvoj 2006.-2013., Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU, 2006.*
29. *Izvešće o stanju okoliša u Republici Hrvatskoj, 2007., Agencija za zaštitu okoliša.*
30. *Zakon o zaštiti okoliša (Narodne Novine 110/2007).*
31. *Deklaracija o zaštiti okoliša Republike Hrvatske (Narodne Novine 34/1992).*
32. *Zakon o prostornom uređenju i gradnji (Narodne Novine 76/2007).*
33. *Pravilnik o upravljanju i nadzoru vodenog balasta (Narodne Novine 55/2007).*
34. *Nacionalna populacijska politika (Narodne Novine 132/2006).*
35. *Nacionalna strategija zaštite okoliša (Narodne Novine 46/2002) s Nacionalnim planom djelovanja za okoliš (Narodne Novine 46/2002).*

36. Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2005. do 2007. godine (Narodne Novine 182/2004) i Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine (Narodne Novine 126/2007).
37. Nacionalna šumarska politika i strategija (Narodne Novine 120/2003).
38. Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (Narodne Novine 114/2006).
39. Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine (Narodne Novine 13/2003).
40. Nacionalna strategija suzbijanja zlorabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj za 2006. – 2012. godinu (Narodne Novine 147/2005).
41. Nacionalni program za borbu protiv korupcije s akcijskim planom za borbu protiv korupcije. (Narodne Novine 34/2002).
42. Nacionalna strategija razvitka zdravstva 2006. – 2011. (Narodne Novine 72/2006).
43. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. (Narodne Novine 63/2007).
44. Nacionalni program ranog otkrivanja karcinoma debelog crijeva
45. Nacionalni program ranog otkrivanja karcinoma dojke
46. Nacionalni program zdravstvene zaštite osoba sa šećernom bolesti s posebnim ciljem prevencije bolesti
47. Strategiju korištenja ukapljenog naftnog plina na otocima za razdoblje od 2008. do 2012. godine
48. Nacionalni akcijski plan za povećanje energetske učinkovitosti 2008. - 2010. godine
49. Statistički ljetopis 2004. i 2007.
50. Strategija upravljanja vodama (Narodne Novine 91/2008).
51. Strategija gospodarenja otpadom (Narodne Novine 130/2005).
52. Strategija energetskog razvitka Republike Hrvatske (Narodne Novine 38/2002).
53. Strategija prometnog razvitka Republike Hrvatske (Narodne Novine 139/1999).
54. Program prostornog uređenja Republike Hrvatske (Narodne Novine 50/1999).
55. Predpristupna pomorska strategija Republike Hrvatske